

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2014:49

Mångspråk på bibliotek

en studie av fem folkbibliotek i Norrbotten

JOSEFIN BERGGREN
MARIA FLINKFELT

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Josefin Berggren och Maria Flinkfelt**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Mångspråk på bibliotek i Norrbotten: en studie av fem folkbiblioteks tillhandahållande av mångspråkiga medier

Engelsk titel: Multilingual media at libraries in Norrbotten: a study of five public libraries provision of multilingual media

Författare: Josefin Berggren och Maria Flinkfelt

Färdigställt: 2015

Abstract: The purpose of this study is to investigate how public libraries in Norrbotten provide multilingual media and how the commitment is legitimized. In January 2014 there was a change to the guidelines for the International Library's service for providing multilingual media. The responsibility for the provision of this service was also changed. The result shows there has been different ways of implementing the guidelines in practice; this has led to inequalities in the local library service.

We have assembled data through qualitative interviews with five different public libraries in the north of Sweden. The result has been analyzed thematically based on Dorte Skot-Hansens culture political theory. Our study shows that the way the libraries legitimize their work is basically in the social field with overreaching values as democracy and equality.

Nyckelord: medieförsörjning, mångspråkighet, folkbibliotek, kulturpolitik, invandrare, mångfald, mångkultur

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
2. Bakgrund, avgränsningar och urval.....	7
2.1 Bakgrund.....	7
2.1.1 Svensk bibliotekslag.....	7
2.1.2 IFLA/UNESCO:s mångkulturella biblioteksmanifest	7
2.1.3 Invandrarlånecentralen och Internationella biblioteket.....	8
2.1.4 Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier.....	8
2.1.5 Bibliotekstjänst.....	10
2.2 Kommunfakta	10
2.3 Avgränsningar och urval.....	12
2.4 Definitioner	12
3. Tidigare forskning	14
4. Teori	17
4.1 Skot-Hansens kulturpolitiska teori.....	17
4.2 Skot-Hansens vidareutvecklade teori.....	18
5. Metod.....	21
5.1 Etiska överväganden	21
5.2 Datainsamling och bearbetning av empiriskt material	21
6. Resultat.....	23
6.1 Bakgrundsinformation	23
6.2 Det praktiska arbetet med mångspråkiga medier.....	24
6.3 Måluppfyllelse enligt medieförsörjningsplanen samt andra riktlinjer och måldokument	26
6.4 Legitimering.....	28
7. Analys och diskussion	29
7.1 Förslag till fortsatt forskning	35
Sammanfattning.....	36

Käll- och litteraturförteckning	38
Opublicerade källor.....	38
Publicerade källor	38
Bilagor	42
Bilaga 1 – Intervjuguide	42

Förkortningar

BTJ	Bibliotekstjänst
BURK	Bibliotekstjänsts databas för katalogposter
CMFPL	Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier
IB	Internationella biblioteket
IBLC	Internationella bibliotekets lånecentral
ILC	Invandrarlånecentralen
KR	Kulturrådet
SCB	Statistiska Centralbyrån
SFI	Svenska för invandrare
SLB	Sveriges länsbibliotekarier
UNESCO	Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur

1. Inledning

På folkbiblioteken i Piteå har litteratur till utlandsfödda tidigare till stor del bestått av de depositioner som lånats in via Internationella bibliotekets lånecentral (IBLC). Det har varit ett enkelt sätt att kunna erbjuda ett varierat utbud. I januari 2014 presenterade Internationella biblioteket (IB) en reviderad *Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier* (CMFPL), planen reglerar samarbete och ansvar för den mångspråkiga medieförsörjningen i Sverige. Förändringen innebär att folkbiblioteken inte längre kan låna depositioner på de elva vanligaste förekommande invandrarspråken: arabiska, bosniska, kroatiska, persiska, polska, ryska, serbiska, somaliska, spanska, thai och turkiska. Förändringen skapade en del oro. Vid en utbildningsdag för länets bibliotekspersonal informerade IB om de nya riktlinjerna (Mediedag 22 januari 2014). Vid det tillfället uttryckte många deltagare förvåning och osäkerhet kring hur de nya omständigheterna skulle påverka arbetet. Omställningen kommer att innebära att kostnaderna ökar när biblioteken ska bygga upp ett eget bestånd som de inte budgeterat för.

Vi arbetar båda på folkbibliotek i Piteå och frågan är aktuell för oss eftersom vi dagligen möter låntagare med annat modersmål än svenska i vårt arbete. Vi föreställde oss att utbudet av mångspråkiga medier¹ kan variera mycket mellan folkbiblioteken och antog också att den reviderade medieförsörjningsplanen skulle få effekt på hur biblioteken tillhandahåller den här typen av medier. Undersökningens resultat visade på skillnader i arbetssätt som kan härledas till den nya CMFPL och hur den tolkas.

Biblioteken befinner sig i en övergång mellan gamla och nya regler, som på sikt kan medföra att kompetens och kvalitet höjs ute i landet. Helt säkert är att biblioteken måste arbeta på ett nytt sätt, som sannolikt blir en utmaning ekonomiskt och kompetensmässigt. Vi menar att biblioteksservicen till låntagare av mångspråkiga medier är ett viktigt utvecklingsområde. Frågan om tillgång till medier på andra språk än svenska är en fråga med hög aktualitet eftersom en stor del av befolkningen har utländsk bakgrund och oroligheter i världen har medfört ökade behov när många flyktingar söker sig till Sverige.

1.1 Problemformulering

I det praktiska biblioteksarbetet med medier på andra språk än svenska möter vi en konflikt mellan lagstadgade krav och uppsatta mål för verksamheten, samt det arbete som bedrivs utifrån ekonomiska och kunskapsmässiga resurser. Villkoren för samarbetet med Internationella biblioteket (IB) har förändrats med ett utvidgat ansvar för kommunerna. Det utökade ansvaret har ännu inte inneburit ökade anslag, utan ska rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

Satsningar på tillgängliggörande av mångspråkiga medier är ett specifikt och smalt område inom kulturpolitiken. Trots att speciella villkor råder handlar det i grunden om informations- och kulturpolitik och det är lämpligt att studera verksamheten ur ett

¹ Begreppet *mångspråkiga medier* kommer att användas genomgående i studien och förklaras i avsnittet 2.4 Definitioner.

sådant perspektiv. Det är särskilt intressant att se vilka idéer och argument som ligger bakom de satsningar som görs, hur verksamheten bedrivs och på vilket sätt den legitimeras.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur fem folkbibliotek i Norrbotten tillhandahåller mångspråkiga medier i dag, samt om och hur arbetet har förändrats i och med att *Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier* reviderades 2014. Vi vill veta hur bibliotekspersonalen förhåller sig till de nya riktlinjerna och hur de upplever sina möjligheter att uppfylla bibliotekets uppdrag. Vi vill också ta reda på hur arbetet med mångspråkiga medier legitimeras med utgångspunkt i Dorte Skot-Hansens kulturpolitiska forskning.

Frågeställningar:

1. Hur tillgängliggörs mångspråkiga medier på de undersökta folkbiblioteken idag?
2. Har förändringarna av medieförsörjningsplanen inneburit några praktiska konsekvenser för personal och låntagare när det gäller tillgängliggörandet av mångspråkiga medier?
3. Hur upplever bibliotekspersonalen sitt arbete med mångspråkiga medier i förhållande till lagar och mål för biblioteksverksamhet och låntagarnas behov?
4. Hur legitimerar bibliotekspersonal egna och generella kulturpolitiska satsningar inom området mångspråkiga medier?

2. Bakgrund, avgränsningar och urval

I detta kapitel redogörs för olika aktörer, lagar och riktlinjer som har betydelse för folkbibliotekens arbete med mångspråkiga medier. Hur området har utvecklats kulturpolitiskt och verksamhetsmässigt berörs också kortfattat. Därefter presenteras basfakta om de fem kommuner vars bibliotek ingått i vår studie och kort om det länsamarbete som kommunerna i Norrbotten inledde 2013. Slutligen klargör vi för de avgränsningar vi gjort, hur vi har resonerat i fråga om urval samt definierar viktiga och vanligt förekommande begrepp i undersökningen.

2.1 Bakgrund

Målgruppen språkliga minoriteter, kommunplacerade flyktingar och invandrare bedöms från och med 1975 som ett primärkommunalt biblioteksuppdrag. Det handlar om en biblioteksservice som är riktad till alla kommuninvånare. I de kulturpolitiska riktlinjerna från 1974 fokuseras på eftersatta grupper som till exempel invandrare och funktionshindrade, något som har betydelse när det gäller att utjämna kulturella ojämlikheter (Larsson 2010, s.1 ff.).

2.1.1 Svensk bibliotekslag

För bibliotekens del så är bibliotekslagen det huvudsakliga styrdokumentet. Enligt bibliotekslagen (SFS1996:1596) nämns funktionshindrade, invandrare och andra minoriteter som prioriterade grupper. Detta står fast i den nya bibliotekslagen (SFS 2013:801), men där är formuleringen är ännu mer precis. Invandrare nämns inte längre, utan i stället talar man om ”personer som har annat modersmål än svenska”, vilket är ett vidare begrepp.

I den senaste lagen preciseras ansvaret. Biblioteken ska erbjuda litteratur på andra språk än svenska och medier på lättläst svenska. Delar som måste erbjudas för att kraven ska uppfyllas.

2.1.2 IFLA/UNESCO:s mångkulturella biblioteksmanifest

I IFLA/UNESCO:s mångkulturella biblioteksmanifest från 2011 konstateras att ”Varje individ i vårt globala samhälle har rätt till ett fullständigt utbud av biblioteks- och informationstjänster”. Det anges även att biblioteken i sitt arbete för kulturell och språklig mångfald bland annat skall tillhandahålla information på relevanta språk och i ändamålsenliga skriftformer. Detta är tydliga och ambitiösa mål som kan vara svåra för bibliotek att leva upp till utifrån de ekonomiska ramarna för verksamheten.

När det gäller gruppen asylsökande har det tidigare diskuterats vem som ska ansvara för att tillgodose deras behov av litteratur. I rapporten *Var femte låntagare: medieförsörjning på andra språk än svenska i Östergötlands och Jönköpings län* (Ekbom 2003) föreslogs att arbetet med att klargöra ansvaret för asylsökande flyktingar, medieförsörjningen till asylsökande samt förhandlingar med Migrationsverket bör ligga

på nationell nivå. I en skriftlig fråga *Litteraturförsörjning för asylsökande* (2006/07:1010) i Sveriges Riksdag, ställd av Veronica Palm (s) till stadsrådet Tobias Billström, framgår det av Billströms svar att ansvaret ligger på kommunerna med hänvisning till bibliotekslagen och att det är de lokala politikerna som skall besluta om biblioteksverksamhetens omfattning.

2.1.3 Invandrarlånecentralen och Internationella biblioteket

Folkbiblioteken har tidigt tillhandahållit litteratur på andra språk än svenska. På 1960- och 70-talen kom många arbetskraftsinvandrare till Sverige och på 80-talet många flyktingar. Tidigare hade invandrad befolkning stannat på den ort de kom till, men de flyktingar som kom senare stannade kvar en tid för att därefter flytta vidare, ofta till storstäderna. Det ansågs orimligt att kommuner kortsiktigt byggde upp mediebestånd på språk som inte skulle nyttjas längre fram. Länsbibliotek och lånecentraler hade en viktig uppgift att förse biblioteken i landet med sådan litteratur (Larsson 2010, s. 2 f.).

Helen Antonsson och Jenny Meyer (2000) beskriver i sin magisteruppsats *Internationella biblioteket: från lånecentral till publikt bibliotek* tillblivelsen av Invandrarlånecentralen, dess utveckling av organisation och verksamhet och slutligen öppnandet av Internationella biblioteket. Invandrarlånecentralen var redan från start 1991 en självständig enhet inom Stockholms stadsbiblioteks organisation och bokbestånden var integrerade. Uppgiften bestod i att erbjuda enstaka lån och depositioner till folkbiblioteken, samt att bevaka och köpa in media på alla invandrarspråk som förekom i Sverige. Information, rådgivning och utbildning ingick, liksom samarbete med övriga nordiska länder. Stockholms stadsbibliotek var värdbibliotek² och hade ett nära samarbete med ILC. Tanken på ökad service till allmänheten medförde att planer på ett publikt bibliotek växte fram, ett bibliotek öppet för alla, något som resulterade i att Internationella biblioteket öppnade 2000. Den öppna verksamheten bekostades av Stockholms stad och landstinget och Lånecentralen var en integrerad del i verksamheten

Fram till den sista december 2010 var det Statens Kulturråd (KR) som gav IBLC i uppgift att inom ramen för det statliga bidraget komplettera folkbiblioteken med medier på andra språk än svenska, danska, norska, skolspråken och samiska. I januari 2011 övertogs ansvaret av Kungliga Biblioteket (KB) (Söderman 2012, s. 118 f.). IB har fått ny inriktning genom det uppdrag som KB ålagt dem 2013 – 2015 (IB:s uppdrag 2013-2015).

2.1.4 Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier

En *Central medieförsörjningsplan för medier på invandrar- och flyktingspråk* utarbetades 1996 och har sedan reviderats och uppdaterats vid fyra tillfällen, senast 2014. Planen reglerar hur ansvarsfördelning och samarbete ska se ut på olika nivåer angående mångspråkiga medier. Det är en överenskommelse mellan kommunbibliotek, läns/regionbibliotek och ILC.

² Värdbibliotek är ett bibliotek som genom avtal bistår kommunbiblioteken med utlån, information och rådgivning och upplåter sina lokaler för samlingarna.

Medieförsörjningsplanen har bytt namn vid flera tillfällen, *Plan för medier på invandrar- och flyktingspråk 2001* ändrades 2006 till *Central medieplan för mångspråkig litteratur*. Namnändringen indikerar att fokus flyttats från den grupp av personer som förväntas ha behovet till själva medierna. Detta öppnade upp för att se andra personer än invandrare och flyktingar som målgrupp (Söderman 2012, s. 119). Medieförsörjningsplanen innehöll även en lista över läns- och kommunbibliotekens ansvarsspråk. Där anges att Norrbotten särskilt ansvarar för litteratur på arabiska, finska, ryska och spanska. Denna lista är borttagen från och med 2010 års version liksom avsnitt som redovisar statistik och delar som talar om nyttan av verksamheten (CMFPL 2006). I praktiken lånade IBLC ut medier på praktiskt taget på alla språk fram till 2006, även de språk som länsbiblioteken hade ansvar för. Syftet med förändringen var att förverkliga planens riktlinjer och skärpa kraven på länsbiblioteken att fullfölja sina åtaganden (Larsson 2010, s. 5).

Det finns en målsättning på riksnivå som strävar mot ett mer kvalitativt arbetssätt från ett tidigare kvantitativt. Denna strävan har funnits under lång tid. 1986 tog KR fram lägesrapporten *Det mångspråkiga biblioteket: Invandrares och språkliga minoriteters litteraturförsörjning* (1987). I rapporten framkom att folkbiblioteken i mitten av 1980-talet inte lyckades uppnå uppställda mål för mångspråkig biblioteksservice. Den eftersträvade övergången från ett kvantitativt till ett kvalitativt arbetssätt nämns även i Johanna Larssons magisteruppsats *Det mångspråkiga biblioteket: en studie av folkbibliotekens medieförsörjning av medier på andra språk än svenska*:

Man efterlyser en genomgripande attitydförändring i synen på såväl biblioteksservicen som synen på målgruppen. Framförallt påtalas vikten av en förskjutning från ett kvantitativt arbetssätt till ett mer kvalitativt (Larsson 2010, s. 3).

Kommunbiblioteken uppmanas att i högre grad använda sig av enstaka lån hellre än depositioner. Detta för att kvalitetshöja utbud och service på mångspråkig litteratur. På så sätt vill man komma bort från synen på användare av mångspråkig litteratur som en grupp och istället arbeta mer individorienterat (ibid, s. 5 f.).

I medieplanen fastslås att mångspråkig medieförsörjning är ett primärkommunalt ansvar och att IB:s uppgift är kompletterande och konsultativ. *Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier 2014* (CMFPL) är kraftigt förkortad, men innehållet är detsamma. Det som är nytt är ett förtydligande som gäller medier på lättillgängliga språk, bristspråk³ och depositioner. För de elva vanligaste språken gäller nu främst lån av enstaka titlar och ämnesbeställningar. Beträffande bristspråken kompletterar IB med enstaka titlar. En aktuell lista över vilka språk som räknas till bristspråken finns på www.interbib.se. Språk som anses lättillgängliga ska biblioteken ute i landet köpa in där det finns behov. Det har blivit lättare att hitta inköpskanaler och det medför att biblioteken har möjlighet att använda sig av samma leverantörer som IBLC. IBLC kan komplettera där det finns behov som folkbiblioteken inte kan tillgodose av något skäl och då är det viktigt att de preciserar vilken sorts litteratur som önskas vid beställning. IBLC har stärkt sin konsultativa roll, de vill fungera som resurs beträffande mångspråkighet och bistå läns- och regionbiblioteken för att utveckla medieförsörjning på mångspråk (CMFPL 2014).

³ Språk där det är svårt att få tag på medier, även för IB.

I den nya bibliotekslagen (SFS 2013:801) anges att läns- och regionbiblioteken ska prioritera mångspråkiga medier, men formuleringen att det handlar om *kompletterande medieförsörjning* till folkbiblioteken är borttagen. Det innebär att länsbiblioteken inte har ett direkt ansvar att köpa in medier eller stödja folkbiblioteken med medieinköp. De får inte heller några statliga medel till sådan verksamhet. Vissa läns- och regionbibliotek har tagit bort medieförsörjningsstödet, men Norrbotten länsbibliotek har valt att fortsatt avsätta medel för att komplettera folkbibliotekens bestånd. År 2014 uppgick stödet till 85 000 kr. Luleå stadsbibliotek fungerar som värdbibliotek och sköter inköp, medan länsbiblioteket hanterar despositionsbeställningar från länets kommuner.⁴

I en artikel i tidskriften *Framsidan* menar Junko Söderman, bibliotekarie på IB, att det har varit brister i informationen till biblioteken om IB:s nya roll, vilket skapat osäkerhet på biblioteken. Läns- och regionbibliotekens ansvar omnämns inte i den nya bibliotekslagen, däremot är kommunernas ansvar tydligt vad gäller medieförsörjning på andra språk än svenska. IB lånar fortfarande ut depositioner när det finns särskilda skäl, men främst ska de vara en resurs när det gäller enstaka titlar samt smalare skön- och facklitteratur. Enligt uppdraget ska IB framför allt vara konsultativa och genom sin nya webbsida erbjuda stöd (Andersson 2014, s. 24 f.).

Varken IBLC eller kommunerna har något särskilt ansvar för asylsökande eftersom det inte finns något avtal mellan Statens Kulturråd och Migrationsverket (Larsson 2010, s. 6). De avtal som efterfrågas i *Var femte låntagare: medieförsörjning på andra språk än svenska i Östergötlands och Jönköpings län* (Ekbom 2003, s 43) har inte kommit till stånd. Trots det så finns det möjligheter att låna från IBLC, till exempel om det kommit många asylsökande till en kommun och biblioteken inte kan tillhandahålla media (Andersson 2014, s. 24).

2.1.5 Bibliotekstjänst

Bibliotekstjänst (BTJ) spelar en stor roll för tillgängliggörandet av mångspråkiga medier i landet. BTJ katalogiserar den största delen av utländska medier i Sverige och det är också av BTJ som Biblioteken i Norrbotten köper sina katalogposter. BTJ:s katalogposter finns samlade i den egna databasen BURK. IB katalogiserar också utländska medier, men i mindre omfattning än BTJ (Söderman 2012, s. 128). KB fick 2011 i uppdrag av regeringen att samordna biblioteksväsendet och där ingick att bygga en gemensam nationell katalog, Libris. Uppdraget ska ge biblioteken möjlighet att fritt förfoga över sina katalogposter till exempel genom att utveckla digitala tjänster. Målet är att medborgarna ska ha fri tillgång till litteratur och information (KB och SLB 2012). Många folkbibliotek ingår idag i Libris och samarbetet växer.

2.2 Kommunfakta

De kommunbibliotek som ingår i undersökningen är Boden, Haparanda, Jokkmokk, Piteå och Älvsbyn. Kommunerna skiljer sig åt på många sätt, bland annat storleksmässigt och andel invånare med utländsk bakgrund. En kort presentation följer för att ge en möjlighet att sätta biblioteken i ett sammanhang. Uppgifter om folkmängd

⁴ Birgitta Markusson, länsbibliotekschef i Norrbotten.

och personer med utländsk bakgrund är hämtade från Statistiska Centralbyråns (SCB:s) hemsida och gäller 31/12 2013.

Boden

Folkmängd: 27 838

Andel invånare med utländsk bakgrund: 9,5 %

Bibliotek: Stadsbiblioteket ligger inrymt i en galleria mitt i staden, en biblioteksfilial finns i Harads och Bodens bokbuss blev utsedd till Årets bokbuss 2014 av Svensk biblioteksforening (Boden får priset Årets bokbuss 2014). Boden är den kommun som tar emot flest asylsökande i Norrbotten (Öberg 2014). Ett av Migrationsverkets kontor ligger i staden.

Haparanda

Folkmängd: 9 886

Andel invånare med utländsk bakgrund: 50,4 %

Bibliotek: Biblioteksverksamheten består av det centralt belägna stadsbiblioteket och bokbuss. Bland invånarna med utländsk bakgrund har majoriteten finskt ursprung.

Jokkmokk

Folkmängd: 5 066

Andel invånare med utländsk bakgrund: 9,9 %

Bibliotek: Kommunbiblioteket ligger i centrum och en biblioteksfilial finns i Vuollerim. I Jokkmokk finns också Samernas bibliotek, som inkluderar ett samiskt depåbibliotek, och Ája – arkiv och bibliotek med litteratur om och av samer samt litteratur om fjällvärldens natur och kultur. Båda är inrymda i Ájtte, svenskt fjäll- och samemuseum.

Piteå

Folkmängd: 41 278

Andel invånare med utländsk bakgrund: 5,5 %

Bibliotek: Biblioteksverksamheten består av stadsbibliotek, fem filialbibliotek och bokbuss.

Älvsbyn

Folkmängd: 8 168

Andel invånare med utländsk bakgrund: 8,5 %

Bibliotek: Biblioteket ligger centralt inrymt i ett servicehus och filial finns i Vidsel. Kommunen har tagit emot flyktingar sedan 1989 och det avspeglar sig bland annat i att det finns ett fotbollslag med 13 nationaliteter representerade (Markström 2014).

Länssamarbete

Januari 2013 blev biblioteken i länet genom samarbetet Biblioteken i Norrbotten ett bibliotek med gemensam katalog, i samarbetet ingår även Norrbottens länsbibliotek. Medier skickas en gång per vecka och de flesta typer ingår, utom AV-medier som film, musik-cd och talböcker. Förändringen motiverades med ekonomiska besparingar likväl som förbättrad service till medborgarna genom ökad tillgång till titlar (Policydokument för mediasamarbete 2009).

Mångspråkig litteratur tillhör de medier som varje enskilt bibliotek inte kan ha ett eget heltäckande bestånd av, framförallt av ekonomiska skäl. Låntagare av mångspråkiga medier är därför en grupp som skulle kunna ha stor nytta av det nya samarbetet. Det förutsätter att det finns ett bestånd av dessa medier ute på biblioteken, att låntagarna vet att möjligheten finns och hur man går till väga. Det är också viktigt att personalen har

kompetens att vägleda. Möjligheterna att utveckla verksamheten är således goda. Hittills har fokus legat på själva genomförandet och implementeringen av bibliotekssamarbetet. Beståndet av mångspråkiga medier är litet, det finns ett behov av att utöka beståndet och utarbeta en gemensam policy. Det arbetet har påbörjats.

Norrbotten är ett stort län, nära 25 procent av Sveriges yta och särskilt fjällkommunerna är stora till ytan men har liten befolkning. Det är förstås en utmaning och det är lätt att förstå att alla inte har tillgång till biblioteksservice på lika villkor.

2.3 Avgränsningar och urval

I vår undersökning har vi valt att begränsa oss till att undersöka arbetet med tillgängliggörande av mångspråkiga medier på fem små och medelstora folkbibliotek i Norrbotten. Vi har ställt våra frågor endast till bibliotekspersonal. Att undersöka användarnas upplevelse av mångspråkig medieförsörjning skulle ha varit intressant, men tyvärr ett alltför stort arbete med hänsyn till de tidsramar som vi har.

Norra Sverige har historiskt varit ett mångkulturellt samhälle med en samisk ursprungsbefolkning. Det talas många språk sedan århundraden: minoritetsspråken samiska, meänkieli och finska som främst talas i fjällkommunerna och vid finska gränsen. Två av de bibliotek vi valt att undersöka har också en längre erfarenhet av biblioteksservice på olika språk genom förekomsten av minoritetsspråk och finns i kommuner som är så kallade förvaltningskommuner. Det innebär att inom dessa kommuner har nationella minoriteter rätt att ha kontakt med myndigheter på sitt eget språk (Minoritet.se). Det är intressant att undersöka hur dessa bibliotek arbetar med mångspråkiga medier eftersom de sedan länge varit både mångkulturella och mångspråkiga. Vi antar att erfarenheten av att ha minoritetsspråken levande i samhället kan vara en tillgång även i arbetet med mångspråkiga medier. Detta har haft betydelse för vårt val av kommuner till undersökningen.

Behoven av mångspråkiga medier förväntas öka. Flera kommuner har redan nu en relativt hög andel utlandsfödda och/eller asylsökande av invånarna. I första hand har vi intervjuat de personer på respektive bibliotek som ansvarar för mångspråkiga medier. För att välja ut intervjubibliotek har ett målinriktat urval använts. När syftet är att analysera, snarare än att kvantifiera, är ett stort slumpmässigt och statistiskt representativt urval inte nödvändigt (Bryman 2011, s. 433 ff.).

2.4 Definitioner

Vi använder begreppet *mångspråkiga medier*. Med detta avses medier på andra språk än svenska, övriga nordiska språk, skolspråken (engelska, franska och tyska), samt Sveriges nationella minoritetsspråk. Det är samma avgränsningar som Internationella bibliotekets lånecentral använder i sin mediepolicy (CMFPL 2014). Det är ett begrepp som används i bibliotekssammanhang och kan räknas som ett vedertaget begrepp i denna kontext. Däremot används vanligtvis inte begreppet *mångspråk* i andra sammanhang och finns inte i Svenska Akademiens ordlista. Vi anser att det är det

begrepp som täcker den här typen av medier bäst och kommer därför att använda oss av begreppet i vår studie.

Sverige har fem erkända *minoritetsspråk*: finska, meänkieli (tornedalsfinska), samiska, romani chib och jiddisch. De nationella minoriteterna har till skillnad från andra folkgrupper funnits i Sverige under lång tid och har därmed ”historiska eller långvariga band med Sverige”. Regeringen drog en gräns vid att minoriteterna ska ha funnits i landet före sekelskiftet 1900 i samband med lagens införande (Proposition 1998/99:143, s. 31). Den 1 januari 2010 trädde en ny lag i kraft, *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk* (SFS 2009:724), som preciserar rättigheterna i språklagen och som ger dessa språk en särställning. Minoritetsspråken ingår inte i vår studie.

Personer med *utländsk bakgrund* definieras som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar (Definitioner).

En *asylsökande* person är den som har sökt sig till Sverige för att söka skydd och väntar på besked om att få stanna i landet. När ansökan beviljats betecknas personen som flykting (Asylregler).

3. Tidigare forskning

Den tidigare forskning som vi tagit del av är främst magisteruppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap. Det finns forskning som berör bibliotekens roll i ett integrationssammanhang, men vi kommer inte att fördjupa oss i den eftersom integration inte är vårt huvudfokus. Undersökningar visar att biblioteken är viktiga för användargruppen. Statistik pekar på att andra generationens invandrare och personer uppväxta i annat land använder biblioteket i högre utsträckning än personer som är uppväxta i Sverige med svenska föräldrar (Kulturvanor och livsstil i Sverige 2008).

Junko Söderman är utvecklingsledare på Internationella biblioteket. Hon har kartlagt tillgängliggörandet av mångspråkiga medier för IB:s räkning och för närvarande arbetar hon med ett liknande uppdrag. Söderman är väl insatt i hur svenska folkbibliotek arbetar med mångspråkiga medier. Hon föreslog i *Det mångspråkiga biblioteket: en nödvändig utopi* att regionbiblioteken ska ansvara för att bland annat hitta samarbetsformer kring mångspråkiga medier, fördela ansvar mellan kommuner i länet/regionen, samt samla och förmedla kunskap vad gäller inköpskanaler och litteratur. Regionbiblioteken bör ha ett tillräckligt stort bestånd för att kunna komplettera kommunbibliotekens bestånd (Söderman 2012 s. 117 ff.).

De huvudsakliga problemområden som Söderman identifierat är språkförbistring, bristande litteraturkunskaper, svårigheter vid hantering kring inköp av medier inklusive e-medier samt katalogisering. Förslag på lösningar av problemen ges, till exempel genom fortbildning av personal och genom att rekrytera eller erbjuda praktikplatser till personer med varierande språkkunskaper. Hon visar på hur biblioteken har löst problemet med inköp på olika sätt. Ett förslag är att skapa en gemensam *bokpool* som bekostas gemensamt i en region och som kan placeras på ett större bibliotek, men vara tillgänglig för alla bibliotek länet. Andra exempel är profilköp i samarbete med BTJ och *värdbibliotek* med särskilt ansvar för vissa utvalda språk (ibid, s. 127 ff.).

Johanna Larsson (2010) påtalar samma problem i sin magisteruppsats *Det mångspråkiga biblioteket – en studie av folkbibliotekens arbete med medieförsörjning på andra språk än svenska*. Hon har bland annat studerat hur riktlinjer påverkar folkbibliotekens arbete med medieförsörjningen av mångspråkig litteratur. De bibliotek som ingick i hennes studie var samtliga läns- och kommunbibliotek i Jönköpings- och Västmanlands län. Där framkom att det fanns skillnader i hur mångspråkig verksamhet bedrevs och hur den tillämpas utifrån riktlinjer och utredningar. CMFPL fungerar som en utgångspunkt för kommunbiblioteken, men hon visar också att det finns brister när den ska implementeras praktiskt.

De utmaningar folkbiblioteken står inför diskuterar Anngerd Johansson (2013) i *”Våra långväga vänner”*: *folkbibliotekarierna och de ensamkommande barnen*. Hon påtalar att det krävs resurser för att bygga upp och underhålla aktuella samlingar. Problemet att personalen ofta saknar kompetens att göra kvalitetsmässiga bedömningar gällande litteratur på språk som man inte själv behärskar tas upp. Ytterligare en svårighet är att det finns ett starkt begränsat utbud av litteratur på vissa språk och att det är svårt att finna leverantörer.

Ericsson och Nordeman (2011) har i sin masteruppsats *”Plötsligt var världen här”*: *Bibliotek och integration i tre Stockholmsförorter* undersökt den mångspråkiga

biblioteksverksamheten i tre förorter där en stor del av befolkningen har utländsk bakgrund. Studiens fokus ligger på bibliotekets roll i integrationsprocessen. Resultatet av undersökningen visar att verksamheten i hög grad styrs utifrån användarnas behov. Undersökningen visar också på en problematik som följer med bristen på språkkunniga bibliotekarier med multikulturell kompetens. På grund av detta misslyckas ofta bibliotekspersonalen med att förstå mångspråkiga biblioteksanvändares behov och önskemål. Även enkla ärenden som att skriva ut lånekort och förklara låneregler kan innebära stora problem. Bibliotekarier är som yrkesgrupp förhållandevis homogen och de undersökta biblioteken i uppger att de har haft svårt att rekrytera personal med önskvärd språkkompetens eftersom de samtidigt har strävat efter en hög andel bibliotekarieutbildade personer i sin personalstyrka.

Med ett intersektionalitetsperspektiv studerades interaktion mellan bibliotek och en grupp flerspråkiga barn i årskurs sex i magisteruppsatsen ”*Utan biblioteket, det är tråkigt*”: *En grupp flerspråkiga barns interaktion med tre bibliotek* av Elin Harryson och Evelina Joëlsö (2006). Fokus låg på barnens behov och hur bibliotekarier tog reda på och bemötte dessa. Författarna hade använt sig av Dorte Skot-Hansens och Marianne Anderssons modell över hur bibliotekets fyra funktioner för att se hur biblioteket användes ur ett användarperspektiv. Undersökningen visade att samtliga områden var viktiga för dessa barn: biblioteket fungerade som informationscentrum, kulturcentrum, socialt centrum och kunskapscentrum. Författarna hade dessutom kompletterat modellen med delaktighet, ett perspektiv som författarna saknade i dess ursprungliga utformning. Verksamheten och relationerna mellan personal och användare påverkades av upptagningsområdets storlek och verksamhetens resurser. Bibliotekariernas föreställningar om gruppens behov utifrån ålder, genus och etnicitet riskerade att påverka verksamheten negativt, något som kunde medföra att vissa individer försumrades och inte fick tillgång till biblioteksservice. Undersökningen visade på vikten av kommunikation med användargruppen, liksom samarbete mellan bibliotek.

Dorte Skot-Hansen är forskare och verksam vid *Det Informationsvidenskabelige Akademi* (IVA) i Köpenhamn. Hon har utarbetat olika teorier som rör bibliotek och har även en särskild kulturpolitisk inriktning. I vår undersökning har vi antagit ett kulturpolitiskt perspektiv och Skot-Hansens modell över kulturpolitiska inriktningar används som analysverktyg. Hon har också utarbetat en teori som gäller den mångkulturella utvecklingen i Danmark. Denna teori är av intresse för vår undersökning eftersom problematiken kring kvalitetsbedömning av verk återkommer även i bibliotekssammanhang.

I *Danish cultural policy – from monoculture towards cultural diversity* (2002) analyserar Skot-Hansen den danska kulturpolitiken 1960-2001 utifrån ett etniskt perspektiv. Fram till 1990-talet beskrivs kulturpolitiken som ett område som inte har mångkultur som något uttalat fokus. De kulturella aktiviteter som genomfördes var isolerade händelser presenterade utan kontext. Etiketten ”etnisk” bidrog till att definiera ”de andra” som en grupp skilda från ”oss” snarare än till att ge ökad kunskap och förståelse för andra kulturer. Intresset för etniska frågor ökade dock efter 2000.

Ett problem som Skot-Hansen tar upp i artikeln är svårigheten med kvalitetsbedömning av konstnärliga verk från andra kulturer. Konst från andra kulturer kan inte bedömas utifrån kvalitetskriterier utformade i ett västerländskt sammanhang. Det får till följd att konst från övriga delar av världen missgynnas (Skot-Hansen 2002, s. 198 ff.). Det är en problematik som också gäller kvalitetsbedömning av litteratur. Institutionerna har

förutom bristande språkkunskaper inte heller nödvändig kunskap om verkens kulturella kontext.

Skot-Hansen visar på tre olika sätt att se på mångkultur inom dansk kulturpolitik: *Ethnic revival* är en inställning där man betonar kulturellt ursprung. Traditionella kulturella uttryck uppmärksammas. Inget fokus ligger på något utbyte mellan olika kulturer.

Interculturalism är en strategi där fokus ligger på dialogen mellan olika kulturer där ett utbyte sker, men olika kulturer fortsätter att existera parallellt och avgränsade. Ett problem med interkulturalism är att det oftast är västerländska konstnärer eller institutioner som tar initiativet. De verkar på egen arena och har därmed ett övertag. Det kan vara svårt att få till stånd en situation där parterna är jämlika.

Hybriditation är den tredje strategin som Skot-Hansen nämner. Här skapas något helt nytt i mötet mellan kulturer. Som exempel tar hon upp en musikgrupp bestående av medlemmar från Marocko, Pakistan och Honduras. Den musik de skapar har influenser från de olika deltagarnas kulturella bakgrunder, men gruppens egna uttryck blir något nytt och något helt annat än dessa delar för sig. Konsten har ingen tydlig tradition att falla tillbaka på och därför kan den ofta bli nyskapande, men riskerar av samma anledning att missas av kulturinstitutioner då dessa arbetar utifrån en invand praxis.

Skot-Hansen förordar en kulturpolitik som fokuserar på mångfald av kulturella uttryck framför begreppet etnisk mångfald, som riskerar att begränsa och placera konst och människor till ett fack. Hon hävdar att kulturella skillnader bör ses som en tillgång i samhället istället för ett problem.

4. Teori

Tillgängliggörande av mångspråkiga medier är en del av kulturpolitiken. Det är dock ett smalt område, som har mycket speciella förutsättningar vilka inte helt överensstämmer med övriga kulturpolitiska verksamheter. Dorte Skot-Hansen har utvecklat teorier på flera områden inom biblioteksforskning, bland annat om bibliotekets olika funktioner och rum. Vi har valt att inrikta oss på de delar av hennes forskning som gäller kulturpolitik, i vilken hon åskådliggör olika rationaler genom en teoretisk modell. Den har vi funnit användbar som utgångspunkt för vår studie eftersom vi valt att anta ett kulturpolitiskt perspektiv.

Den modell som vi valt som analysverktyg är hennes vidareutvecklade teori om kulturpolitikens rationaler. Vi kommer till att börja med att redogöra för den ursprungliga teorin från 1999, eftersom förståelse för denna är nödvändig som grund. Därefter redovisas den vidareutvecklade varianten tillsammans med en figur som åskådliggör teorin. Rationalerna är idealtyper och förekommer inte isolerade, utan parallellt med varandra även om någon av dem är dominerande (Skot-Hansen 1999, s. 11).

4.1 Skot-Hansens kulturpolitiska teori

Målet med kulturpolitiska satsningar har varierat över tid och arbetet med mångspråkiga medier är den del av ett lands kulturpolitik. Dorte Skot-Hansen har studerat vilka grunder som kulturpolitiken bygger på. Hon har identifierat olika inriktningar som har varit den mest framträdande vid olika tidpunkter. Inriktningarna som Skot-Hansen benämner som *rationaler*, väljer vi att kalla *logiker*. De är en form av idealtyper som inte förekommer separat, utan existerar parallellt men som framhävs och prioriteras i olika omfattning vid olika tidpunkter (Skot-Hansen 1999, s. 17).

Kulturpolitikens legitimering er skiftet fra et *humanistisk rationale*, baseret på ideologiske/idealistiske argumenter, over et mere politiserende *sociologisk rationale* hen i mod et *instrumentelt rationale* med vægt på økonomiske argumenter (ibid, s. 11).

Den humanistiska logiken

Målet med den kulturpolitik som dominerade under 1960-talet och början av 70-talet var att genom upplysning och bildning, demokratisera kulturen. Hela befolkningen skulle få del av kulturen oberoende av var man bodde eller social status. Uppgiften att föra ut kulturen till den breda befolkningen lades på kulturförmedlare som exempelvis bibliotekarier.

Den sociologiska logiken

Vid mitten av sjuttio-talet växte en ny inriktning fram. Nu minskade fokus på upplysning av folket och istället kom idén om en kulturell demokrati där människor själva var medskapande. ”Gräv där du står” var ett begrepp som användes.

Olika kulturella uttryck skulle ha samma värde. Medborgarna skulle vara medskapande och målet var att ge socialt undertryckta samhällsgrupper möjlighet till frigörelse genom kultur. Samhället skulle erbjuda förutsättningar för kulturellt skapande. Skot-Hansen benämner dessa förutsättningar som ”ramar”, det kunde till exempel handla om att erbjuda lokaler. Kulturförmedlaren fick då en ny roll som inspiratör. Kulturen sågs inte längre som en produkt som alla skulle ta del av, nu var istället alla en del av kulturen.

Den instrumentella logiken

Under åttiotalet påverkades kulturpolitiken av nykonservativa och nyliberala strömningar. Kulturen sågs som ett medel för ekonomisk utveckling och dess effektivitet började mätas och diskuteras med marknadsmässiga begrepp. Kulturen skulle nu marknadsföras mot definierade målgrupper som utgick från livsstil snarare än från socialgrupp, utbildning eller liknande. De kulturella satsningar som gjorts i syfte att skapa en positiv image och synas utåt kallar Skot-Hansen för ”flaggskepp”. Den person som har till uppgift att ro projektet i land bland olika finansieringsmöjligheter, ansökningar och sponsorer och samarbetspartners benämner hon ”kaospilot” (ibid, s. 11 ff.).

Skot-Hansen menar att den kulturpolitiska debatten har präglats av ett spänningsförhållande mellan å ena sidan upplysning, å andra sidan upplevelse. Kulturpolitiken behöver finna en balans mellan upplevelse och upplysning för att inte bli alltför elitistiskt eller alltför ekonomiskt styrd (ibid, s. 21).

4.2 Skot-Hansens vidareutvecklade teori

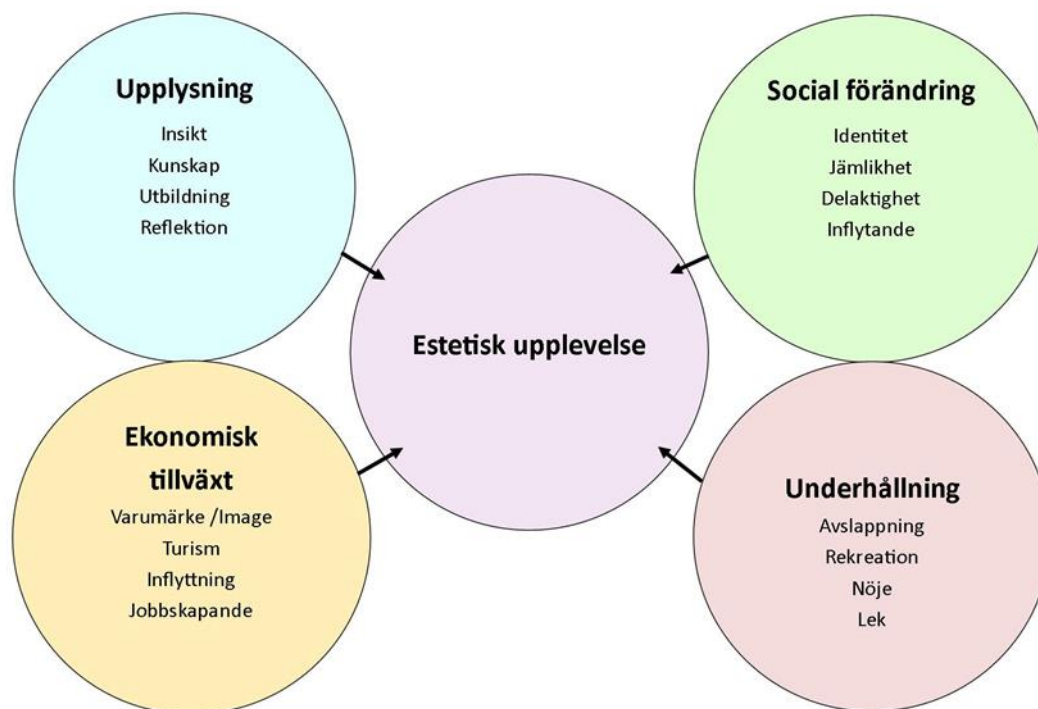
Den redovisade teorin har Skot-Hansen senare vidareutvecklat i *Biblioteket i kulturpolitiken – mellem instrumentel og ekspressiv logik* (2006). I den senaste versionen av sina modeller ser hon även tidigare logiker som instrumentella. I alla de tidigare logikerna finns ett tydligt mål som vi ska uppnå med hjälp av kultur, till exempel bildning och frigörelse. Det är kultur som är medlet (Skot-Hansen 2006, s. 25 ff.).

Upplysning

Den humanistiska logiken återfinns inom upplysningsfältet. Logiken har traditionellt en stark förankring i folkbibliotekens verksamhet. Idag är den synlig bland annat i målsättningar om att erbjuda ett kvalitetsurval. I Skot-Hansens schema (figur 1, s. 19) benämns denna logik som *upplysning* (ibid, s. 27).

Social förändring

Logiken *social förändring* bygger på det Skot-Hansen tidigare benämnde den sociologiska logiken. Den återkommer i mål som handlar till exempel om att inkludera marginaliserade grupper och bidra till deltagande, identitet och egenvärde för alla. Även denna logik är starkt förankrad i folkbibliotekens arbete. Biblioteken har varit det öppna rum som i sig själv är en symbol för demokrati och jämlikhet (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen 2000, s. 147). Arbetet för en kulturell mångfald och kampen mot social exkludering ses som två sidor av samma mynt. Aktiviteterna är dock till större del *top down-styrda* idag jämfört med på 70-talet då de i större utsträckning var *bottom top-initierade* (Skot-Hansen 2006, s. 28).

Figur 1. Efter Skot-Hansens figur *Et expressivt rationale for kulturpolitikk* (Skot-Hansen. 2006, s. 35).

Ekonomisk tillväxt

I Skot-Hansens schema från 2006 är den instrumentella logiken ersatt med *ekonomisk tillväxt*. Hon menar nu att även de tidigare logikerna som bygger på uppllysning och social förändring är av instrumentell karaktär. I alla logikerna ses kulturen som ett medel för att nå olika mål. Hon har även lagt till ytterligare en logik som utgår ifrån underhållning som mål.

Underhållning

Underhållning är sällan formulerat som ett mål för den offentliga kulturpolitiken. Trots det har kulturens underhållningsvärde ett inflytande över kulturpolitiken. Ren underhållningslitteratur köps in och ses idag som en självklar del av utbudet. Det instrumentella målet är att ge medborgarna möjlighet till avslappning och rekreation. Logiken har fått ett ökat inflytande på grund av samhällsutvecklingen där biblioteksverksamheten utsätts för konkurrens från kommersiella aktörer.

Estetisk upplevelse

Det finns även en annan logik av expressiv art som tvärt om ser kulturen i sig som ett mål. Här ligger inte längre fokus på vad som kan uppnås med hjälp av kultur, utan kulturella upplevelser ses istället som något värdefullt i sig. Målet är att det skall finnas möjlighet att tillgodogöra sig en mångfald av olika *estetiska upplevelser*.

Detta synsätt medför att litteratur inte kan kvalitetsbedömas utifrån universella kvalitetskriterier eftersom det inte är själva produkten utan den upplevelse den ger som skall bedömas. Att arbeta utifrån ett sådant kontextuellt definierat kvalitetsmått kräver

känedom om både produkten och om användaren. Målsättningen är att förmedla rätt bok till rätt låntagare för att optimera bibliotekets upplevelsevärde (ibid, s. 33 ff.).

Dorte Skot-Hansen beskriver olika sätt att se på varför verksamheten är viktig och vad det är man vill uppnå med den. Det är samma perspektiv som vi har antagit i vår studie och därför passar hennes teori särskilt bra som verktyg för vår analys. Vi har använt oss av Skot-Hansens vidareutvecklade teori om logiska grunder för kulturpolitik och intervjuerna har analyserats med en tematisk ansats.

5. Metod

Vi har valt kvalitativa semistrukturerade intervjuer som undersökningsmetod. Vår målsättning var att uppnå en djupare förståelse av hur arbetet med mångspråkiga medier praktiskt utförs på biblioteken, men också hur bibliotekspersonalen upplever sitt eget arbete. Vi var intresserade av personalens upplevelse av uppdraget, om det uppfattas viktigt och i så fall på vilka grunder. Det innefattar även hur de riktlinjer, målsättningar och den organisation som styr verksamheten sätter avtryck i det egna arbetet. IB:s centrala medieförsörjningsplan kompletterar det empiriska materialet.

Målet var att undersöka några sätt att arbeta med mångspråkiga medier och få en så heltäckande bild som möjligt av verksamheten vid de utvalda biblioteken. Vi är medvetna om att det tillämpas många olika lösningar för tillgängliggörande av mångspråkiga medier runt om i Sverige som inte ingår i undersökningen. Att identifiera kausaliteter och dra generella slutsatser var inte någon målsättning för undersökningen. Med detta som utgångspunkt ansåg vi att en kvalitativ undersökning var mest lämplig.

Genom forskningsfrågan hade vi ett förutbestämt fokus, men vi ville samtidigt kunna vara flexibla i intervjusituationen för att bilden ska kunna bli så bred och fullständig som möjligt. Den semistrukturerade intervjun tillåter att intervjuaren talar fritt utan att ställa frågorna ordagrant och i samma ordningsföljd som anges i intervjuguiden. Det finns också möjlighet att ställa följdfrågor och följa sidospår (Bryman 2011, s. 413 ff.).

5.1 Etiska överväganden

Vi har diskuterat för- respektive nackdelar med att anonymisera biblioteken i rapporten. En anonymisering av biblioteken skulle innebära ett informationsbortfall, vilket motiverar att vi nämner bibliotekens namn. Studien innehåller inte sådant material som kan bedömas som känsligt. Däremot har vi valt att inte nämna respondenterna vid namn eftersom det inte skulle tillföra något för studien. Att nämna biblioteken innebär trots allt att det är möjligt att identifiera de personer som intervjuats och detta har vi informerat dem om. Ingen har haft några invändningar.

Informanterna har också informerats om studiens syfte, att intervjuerna spelats in och att uppgifterna inte kommer att spridas eller användas för andra ändamål. De var medvetna om att deras medverkan var frivillig och att de kunde avbryta när de ville.

5.2 Datainsamling och bearbetning av empiriskt material

Vi intervjuade personal på fem utvalda bibliotek i Norrbotten: Boden, Haparanda, Jokkmokk, Piteå och Älvsbyn. Intervjuerna utfördes under två veckor i november 2014. Varje intervju tog mellan 40 minuter och en timme. Vi besökte dem personligen, eftersom vi bedömde att intervjusituationen skulle bli bättre med ett fysiskt möte. Att ha besökt biblioteken som vi har med i undersökningen ger också ett mervärde i sig, till exempel att få se var biblioteket ligger i samhället/staden, deras tillgänglighet och samlingarna.

De personer som intervjuades var i två fall personal med särskilt ansvar för mångspråkiga medier, på två bibliotek intervjuades chefen på respektive bibliotek och i ett fall personal som arbetar med tillgänglighetsförändring av medier och delar ansvaret med övrig personal på sitt bibliotek. När vi kontaktade biblioteken i fråga presenterade vi ämnet och utifrån detta har biblioteken själva valt ut lämpliga intervjupersoner. Samtliga har varit väl insatta i frågan.

Intervjuerna gjordes i avskildhet, i ett fall i personalrummet, i ett fall på informantens kontor och i tre fall i konferensutrymmen på biblioteken. Yttre förhållanden var likvärdiga. På ett bibliotek intervjuades två personer tillsammans enligt deras egna önskemål. Intervjuerna gjorde vi båda tillsammans och vi spelade in dem med hjälp av mobiltelefoner. Därefter har intervjuerna transkriberats. Av tidsekonomiska skäl har de inte transkriberats ordagrant utan enbart väsentliga delar. Därefter har underlaget sammanställts under rubriken *Resultat*. Frågor som de intervjuade inte kunde svara på vid intervjutillfället, har kompletterats via mail. Vi upplever att vi har fått snabb och bra respons. Dessutom aktualiserades frågan om IB:s nya hemsida *interbib.se* som lanserats under hösten under arbetets gång och vi valde då att införliva den i intervjuguiden. Även där har uppgifter kompletterats i efterhand.

Vi har gått igenom de transkriberade intervjuerna tillsammans och gjort en resultatsammanställning. Där har vi förvässat oss om att alla delar kommit med. För att säkerställa att vi uppfattat svaren rätt har vi ibland gått tillbaka till ljudupptagningen och lyssnat igenom aktuella delar igen.

De transkriberade intervjuerna har därefter bearbetats genom kvalitativ innehållsanalys. Intervjuguidens indelning har utgjort grunden för kodning. I analysen har vi utgått ifrån sammanställningen och letat efter mönster och återkommande teman. Resultatet har vi gått igenom upprepade gånger i syfte att hitta delar som kan kopplas till Skot-Hansens kulturpolitiska logiker. Logikerna framträdde tydligt, i synnerhet i förhållande till forskningsfråga fyra, hur verksamheten legitimeras, men kunde även ses i respondenternas beskrivningar av den praktiska verksamheten.

Skot-Hansens modell har varit en utgångspunkt i analysarbetet, men vi ville inte binda oss till den. Vi har under arbetets gång varit öppna för andra sätt att skapa teman/logiker än Skot-Hansen. Hennes teori visade sig fungera bra för det här särskilda kulturpolitiska området. Logikerna var tydliga och lätta att återfinna i vårt empiriska material, men vi kunde ändå hitta en typ av uttalanden som inte självklart passade in i någon av Skot-Hansens logiker. Dessa hade alla en gemensam grund och därför sammanförde vi dem i en egen logik som vi redogör för i analysavsnittet.

6. Resultat

Resultatet sammanställdes utifrån intervjuguidens frågor. Vi har valt att presentera materialet indelat i enlighet med intervjuguidens huvudteman (bilaga 1).

6.1 Bakgrundsinformation

Inledningsvis redogjorde vi för begreppet *mångspråkiga medier* med IB:s definition. Detta för att alla skulle vara införstådda med begreppet. En av bibliotekarierna är relativt nyligen klar med sin utbildning och haft sin tjänst ett år. De övriga har arbetat länge på bibliotek, mellan 14 och 30 år. Samtliga intervjuade är kvinnor, fyra är bibliotekarier och två är biblioteksassistenter. De två sistnämnda arbetar på samma bibliotek och intervjuades tillsammans. På alla bibliotek utom ett finns särskild personal med specifikt ansvar för mångspråkiga medier.

De citat som förekommer i rapporten har vi knutit till respondenterna med siffrorna 1-5. De personer som intervjuades tillsammans på ett av biblioteken har sammanförts. Syftet är att kunna relatera olika uttalanden till varandra och till respektive bibliotek.

Samtliga bibliotek har ett samarbete med SFI (svenska för invandrare), men det ser lite olika ut. Ett av biblioteken har ett måldokument utarbetat tillsammans med lärarna på SFI som anger hur samarbetet skall gå till. I samband med biblioteksbesöket har bibliotekspersonal visning av lokaler, media och informerar. Detta är ofta de nyanländas första kontakt med biblioteket och de passar då på att skaffa ett lånekort. Ett av biblioteken framhåller att de flesta nyanlända besöker biblioteket flitigt redan innan de börjar läsa på SFI. För att få börja läsa SFI måste personen ha fått uppehållstillstånd, vilket vanligtvis tar ungefär sju månader.

På tre av biblioteken förekommer organiserade besök via flyktingmottagningen. Genom direktkontakt får personalen information om vilka behov som finns och vilka språk som talas. En respondent tar upp att det kan vara en nackdel att komma för tidigt till biblioteket. Allt är nytt för dem, de kan behöva lite tid att smälta alla intryck och är inte mottagliga för informationen alltför tidigt.

Bodens stadsbibliotek ingår i en arbetsgrupp som träffas en gång i månaden. I gruppen ingår Migrationsverket, biblioteket, ideella föreningar, Svenska kyrkan och kommunala verksamheter för att dela information. Andra bibliotek kan få viss information via SFI, skola och förskola. Informanterna uppger att man har god kontakt med dessa. Personal från ett av biblioteken uppger att bibliotekslokalen fungerar som en viktig mötesplats för nyanlända och att många lånar datorer. De berättar att det är genom dessa besök som man i första hand får information om vilka behov som finns i kommunen. När det gäller att nå ut till barn med andra modersmål än svenska nämns bokbussen och kontakt med lärare som särskilt betydelsefullt.

Två av de intervjuade framförde vikten av att förbättra kunskaper hos mellanledet: personalen på SFI och flyktingmottagande. Biblioteken måste nå dessa nyckelpersoner först, många av dem är inte biblioteksanvändare själva och bibliotekets resurser är

obekanta för dem. Det vore önskvärt att personalen som arbetar med den här gruppen får utbildning i biblioteksanvändande. I vissa fall skulle de bättre kunna sätta sig in i vilka behov som finns och vilka språk som talas.

I Haparanda som ligger vid finska gränsen har biblioteket i många år deltagit i olika gränsöverskridande samarbeten. Ofta har det handlat om tidsbegränsade projekt på tre år. De har till exempel ingått i ett Barentssamarbete med bibliotek i Ryssland som partners. Utbytet har skett bland annat genom litterära möten, författarbesök och turnéer. Genom EU-medlemskapet startades många olika projekt där Haparanda sågs som en naturlig samarbetspartner på grund av sin erfarenhet av gränsöverskridande samarbete. Under våren 2014 besökte vår informant Murmansk tillsammans med Sverigefinska folkhögskolan i Haparanda, där de deltog i seminarium om medier till funktionshindrade.

6.2 Det praktiska arbetet med mångspråkiga medier

Två av de undersökta kommunerna är förvaltningskommuner: Jokkmokk för samiska och Haparanda för finska och meänkieli. I Jokkmokk är tio procent av den totala budgeten avsatt för inköp av samiska medier. Förvaltningskommuner har möjlighet att söka särskilda medel för inköp på minoritetsspråk och 2014 fick Jokkmokk 20 000 kr. Haparanda uppger att de kommer att söka 20 000 kr för 2015. Följden kan bli att medel frigörs för inköp av mångspråkiga medier.

Boden har en del av sin budget avsatt för mångspråkiga medier, men för övriga bibliotek finns inga särskilda medel för sådana inköp. Samtliga anger de så kallade Kulturrådsböckerna, de bokdonationer som förmedlas av Kulturrådet, och enskildas gåvor som betydelsefulla tillskott. Det är svårt att kvalitetsbedöma litteratur där personalen inte behärskar språken och på ett bibliotek är personalen i sådan grad tveksam till kvaliteten på litteraturen de fått som gåva av privatpersoner att de väljer att förvara den avskilt. I övrigt köper samtliga efter inköpsförslag om än i liten omfattning, när en enskild låntagare frågar efter en viss bok eller medier på ett visst språk. Det finns förslag på hur biblioteken skulle kunna lösa problemet. I Boden finns tankar på att inrätta fokusgrupper bland låntagarna, ett sätt att ge medborgarinflytande och samtidigt utnyttja invånarnas språkkunskaper.

Körkortsböcker på olika språk är väldigt populära. Många önskar låna dem både på modersmålet och på svenska för att kunna läsa parallellt. Alla intervjuade uttrycker stor förståelse för behovet. Informant 1: ”Tänk dig själv om du skulle ta körkortet i Thailand, nog skulle man bli ruskigt glad för en körkortsbok på svenska då.”

Det finns olika syn på värdet av eget bestånd. Bland fördelarna nämns att det ger möjlighet för inköpsansvarig att ha en översikt och att medvetet planera verksamheten. Boden menar att ett grundbestånd måste finnas i varje kommun. Det kan handla om vilken bild biblioteket vill visa upp, informant 5: ”... visar på mångfald, att vi bryr oss och att biblioteket är till för alla.” Andra uttrycker stolthet över den egna verksamheten. Informant 4 framför att trots att det är ett litet bibliotek kan de erbjuda mångspråk och berättar att ”låntagarna blir glada och förvånade när de hittar böcker [...] på egna språket.” Någon nämner också att det är av betydelse för de svenska barnen som besöker biblioteket att se att det finns andra språk och andra alfabet. Det kan medföra att

mångfald planteras och mångspråk ses som en naturlig del. Alla ser det trots allt som ett problem med att fylla hela behovet på egen hand.

Det finns svårigheter med att hålla egna samlingar, bland annat begränsas värdet av att det "inte räcker så långt" (Informant 2). För dem som läser enstaka titlar kan det fungera, men för storläsare finns inte möjlighet att köpa in så det räcker. När det gäller barnlitteratur menar flera att ett sådant bestånd utnyttjas på ett annat sätt. Barn tenderar att vilja läsa samma bok om och om igen. Behoven växlar och är svåra att förutse. Vilka språk som kommer att efterfrågas kan ändras snabbt genom att personer till exempel flyttar och att nya kommer. Argumenten mot att köpa in ett eget bestånd är alltså dels ekonomiska, men även brist på kompetens. Informant 1: "Nere på IB har de ju personal som pratar alla möjliga språk och de har ju sådan kunskap och erfarenhet som vi aldrig kan bygga upp ute i länen."

Samtliga framhåller vikten av att regionen ska äga ett gemensamt mediebestånd som kan utnyttjas av alla i länet. Hur det ska gå till är en ledningsfråga, vad och hur olika verksamheter ska prioriteras och naturligtvis ekonomiska resurser. Det finns olika förslag som omnämns. Ett går ut på att kommunerna i länet bidrar ekonomiskt till en gemensam samling som administreras av länsbiblioteket och ett annat är kommunerna får ansvar för att köpa in medier på ansvarsspråk som kan användas av alla i länet. Det här är diskussioner som förs och en gemensam mediepolicy är under arbete, där mångspråkiga medier och ansvar för dem ingår. En av de intervjuade talar om vikten av samordning till exempel för att undvika att samma titlar köps in på flera bibliotek. Mediegruppen i länet har tagit fram statistik på aktuellt mediebestånd för analys.

De viktigaste inköpskanalerna är BTJ och internetbokhandlar. Samtliga uppger svårigheter i urval och kvalitetsbedömning. BTJ ses som en pålitlig kanal och man utgår ifrån att de erbjuder kvalitet. Ibland är man hänvisad till presentationen i nätbokhandeln. En annan metod är att välja svensk litteratur som är översatt till andra språk. Det ger även möjlighet att parallellt läsa boken på svenska och det egna språket. Alla anger att denna form av läsning är uppskattad av låntagare.

I en kommun finns förslag på framtida projekt, bland annat fokusgrupper bland låntagarna för att få hjälp med inköp och att få reda på vilka medier som efterfrågas. Informant 3: "De som inte kan språket tenderar ju att inte fråga så mycket. Vi vet inte vad de söker förutom språkkurser och ordböcker. De kanske söker något som vi skulle kunna ha." Tanken är att samla personer som kan så många olika språk som möjligt för att få optimal hjälp.

Samtliga bibliotek uppskattar det länssamarbete som inleddes 2013. Länsbiblioteket har samlingar på olika språk som inryms i Luleå stadsbibliotek. Tre av biblioteken lånar depositioner via länsbiblioteket, medan två inte gör det.

När det gäller mångspråkiga medier så använder alla sig av den gemensamma katalogen för att låna in medier. Fördelarna är många, till exempel kommer det beställda snabbare och låntagaren kan ges möjlighet att välja titlar med personalens hjälp. När medier efterfrågas börjar man i den egna katalogen. Om det eftersökta saknas vänder sig personalen till IB för inlån av enstaka titlar. En svårighet som nämns återkommande i intervjuerna är problemet att hitta i den lokala katalogen, eftersom katalogposterna är ofullständiga. Det finns uppgift om målgruppen är barn eller vuxen, men ingenting om innehåll och det är omöjligt att söka på annat än språk när det gäller dessa medier. Det

innebär att man ”chansar” som informant 1 uttrycker det och risken finns att man reserverar sådant man inte behöver. Informant 2: ”Det är inte så lätt att jobba i katalogen precis.”

Alla är nöjda med IB:s service till folkbiblioteken, de upplevs kunniga och är ett viktigt stöd för verksamheterna. Tre av biblioteken lånar fortfarande depositioner från IB, trots de förändrade riktlinjerna. Informant 1: ”Det är ju inte heller kalla handen från Stockholm.” De inlånande biblioteken uppger att omfattningen har minskat, förut hade ett bibliotek upp till femton depositioner samtidigt och nu kanske man har fem. I dessa fall åberopas särskilda skäl som att biblioteket inte hunnit anskaffa eget bestånd eller har storläsare som man inte kan erbjuda litteratur i tillräcklig omfattning. Flera upplever de minskade möjligheterna till depositions lån som en stor förlust, servicen har fungerat fantastiskt bra tidigare och nu känner man sig lite lämnade åt sitt öde. De är också tveksamma till att kompetensen kan höjas tillräckligt. Informant 1: ”Bra att ha det här [kompetens] samlat på nationell nivå.”

Ett bibliotek uppger att de helt har upphört med depositioner från IB i enighet med de nya reglerna. Låntagarna har inte anmärkt på det. Informant 2: ”... de märker ju inte det, de kan inte jämföra.” Ett bibliotek lånar inte rutinmässigt depositioner men lånar in vid förfrågan, som till exempel vid önskemål om tio barnböcker på rumänska.

Respondenterna har olika syn på värdet av depositioner. Fördelar som nämns är att det ger en variation och bredd i urvalet, det kan slinka med något som låntagaren inte visste finns och ger möjligheter att hitta något oväntat och nytt. En nackdel kan vara att depositionen inte innehåller vad den enskilde låntagaren vill ha och då riskerar att depositionen delvis blir stående i hyllan. En av de intervjuade angav att depositionerna har en hög utlåningsfrekvens enligt den statistik som finns.

När det gäller enstaka lån så lånar alla från IB. Det är bra för de låntagare som vet vad de vill ha. Informant 2: ”Vi har en [låntagare] som brukar komma med en lista på böcker som hon vill ha, och då kollar vi först i länet förstås, men sen beställer vi från IB och det är ju jättebra.” Det handlar om en låntagare som vill ha nya titlar och hon söker själv i IB:s katalog efter dessa. För dessa låntagare fungerar systemet ypperligt, förutsatt att det inte är medier på ett bristspråk.

6.3 Måluppfyllelse enligt medieförsörjningsplanen samt andra riktlinjer och måldokument

Alla intervjuade vittnar om nöjda låntagare. Tre av biblioteken uppger att de lyckas med att ta fram medier som låntagarna vill låna. Informant 2: ”Visst är det ett detektivarbete [...] men vi tycker att det brukar lyckas rätt bra.”

Två respondenter uttrycker ändå en osäkerhet om de verkligen lyckas fullt ut. Informant 3: ”Låntagarna är glada men det är svårt att veta om det verkligen är det som de vill ha.” Det krävs en lyhördhet hos personalen för att sätta sig in i behoven, de måste vara aktiva och fråga mer. Låntagarna vet inte vilka resurser som finns, de känner inte till IB. Biblioteken måste bli bättre att informera. Informant 3: ”... du kan be om mer än det som står på hyllan.” Ett av biblioteken har i nuläget tagit fram information på engelska om hur man lånar och beställer till utlandsfödda låntagare, tanken är att denna

information ska översättas till arabiska, ryska och eventuellt även tigrinja. De har valt att förenkla översättningen av låneregler så det viktigaste är med.

Kulturplan för Norrbotten gäller samtliga kommuner och där nämns minoritetsspråken men inte övriga språk. En gemensam mediepolicy är under arbete och kommer att införas som bilaga till kulturplanen. Samtliga kommuner som ingår i studien har utarbetat biblioteksplaner, men de är utgångna och ska revideras. I Älvsbyns plan nämns att de ska tillhandahålla litteratur på minoritetsspråken. Det tolkas som att det gäller alla språk utom svenska. I Haparanda är en ny biblioteksplan under arbete och ett minoritetspolitiskt handlingsprogram antogs under hösten. I kommunen talar 40 procent av befolkningen finska och det upplevs som ett problem bland enspråkiga (svensktalande) att inte kunna finska. Även om minoritetsspråken inte ingår i vår studie, kan dessa särskilda förhållanden ha betydelse för hur biblioteket i Haparanda ser på sitt arbete med mångspråkiga medier. I Boden nämns mångspråk i medieplaneringen och mediepolicyn där aktuella invandrarspråk finns specificerade. Där fastslås även att medier som stöder integration ska prioriteras. Jokkmokks biblioteksplan är under revidering och där finns mångspråk med under benämningen ”medier på andra språk”. I Piteå finns egna uppsatta mål som gäller arbetet med mångspråkiga medier formulerade i ett måldokument.

En av respondenterna uppger att förändringen var väntad. Hon har känslan av att små kommuner varit prioriterade och att IB:s service har fungerat bra. Förändringen av CMFPL har tvingat fram ökade insatser från länets sida och det kan öka kompetensen ute i kommunerna. En annan av de intervjuade upplever planen som otydlig vad gäller ansvar och att den ger utrymme för olika tolkningar. Hon uppfattar det som att det är kommunen som har ansvar för sina medborgare. Det innebär mer jobb men att resultatet blir bättre. Från två bibliotek uttrycktes stor förvåning när informationen om nya CMFPL kom. Informant 2: ”Men hur ska vi göra nu då?”

Samtliga svarande upplever att arbetssättet har förändrats efter införandet av den reviderade CMFPL.⁵ Som en direkt följd har två bibliotek helt slutat med inlån av depositioner från IB. Ett bibliotek menar att man är mer återhållsam med att marknadsföra mångspråkiga medier. Två informanter angav det nya länssamarbetet som en anledning till att det trots allt fungerat ganska bra. Ett av de bibliotek som fortfarande beställer depositioner från IB menar att vi ännu inte sett de slutgiltiga konsekvenserna av förändringen. Informant 1:

Nu blir vi utslängda i någonting som vi inte har kunskap om, kände jag. Och vem får använda resurserna då? Jo de som bor i Stockholm. Du ska ju kunna bo var som helst i landet, men ändå kunna läsa böcker på ditt eget språk. Vi riskerar ju att få en väldigt ojämlig tillgång på olika håll i landet. Det kan bli så och det handlar ju om rättvisa.

⁵ Bibliotekarien i Boden har bara arbetat ett år och kan därför inte uttala sig om förändringen.

6.4 Legitimering

Alla svarar att arbetet med mångspråkiga medier är viktigt och en självklar del av biblioteksverksamheten. Samtliga framhåller också möjligheten att behålla sitt språk och sin identitet som ett viktigt skäl att bedriva mångspråkigt arbete. För många är möjligheten att läsa på sitt eget språk viktig avkoppling i en många gånger stressfylld och utsatt situation. Informant 2: ”Det har stor betydelse, en del har ju bara det”. Flera respondenter framför hur svårt det skulle vara att komma till ett främmande land med ett nytt språk som man inte förstår. Informant 4: ”Man kan tänka sig in i situationen själv egentligen, hur viktigt det skulle vara att få koppla av med en bok på sitt eget språk. För barn [...] det som en samhörighetskänsla med sina jämnåriga kamrater som är svenskspråkiga. Att de kanske har samma titel fast på sitt språk.” Verksamheten har aldrig ifrågasatts från något håll. De tillfrågade svarar enstämmigt att det är en fråga om rättvisa: alla ska ha rätt till medier på sitt eget språk. Det är en demokratisk rättighet.

Boden nämnde en undersökning som visar att en person lär sig ett nytt språk bättre om hen behåller sitt modersmål. Här lyfts vikten av modersmålsundervisning för barn fram. Det framhålls av ett par respondenter att tillgång till medier på det egna språket underlättar integration.

Tre av respondenterna menar att insatserna behöver ökas medan två svarar att behoven täcks förhållandevis väl i dagsläget. Samtliga menar att det är svårt att förutse framtida behov eftersom det är beroende av både flyttströmmar inom landet och av vad som händer internationellt. Bland dem som förväntar sig ökade behov framfördes bland annat att behoven är så stora redan nu så även om biblioteken prioriterar är det svårt att täcka dem. En respondent berättade att man gör punktinsatser där behoven är störst. En annan av de intervjuade framhöll också behov av att kompetensutveckla personal och förbättra samarbetet med till exempel flyktningmottagandet, och inom biblioteksverksamheten i länet.

En anledning till beståndsutveckling som påpekas är att beståndet påverkar efterfrågan. Finns det lite så minskar efterfrågan och den minskade efterfrågan blir ett argument för att inte köpa mer.

7. Analys och diskussion

Vi har undersökt bibliotek i Norrbotten och har i vårt urval strävat efter en bredd vad gäller geografisk placering och antalet invånare i kommunen. Underlaget är för litet för att kunna dra allt för långtgående slutsatser. Biblioteken i Norrbotten samarbetar som *ett* bibliotek, men *hur* man arbetar ser olika ut. När det gäller vår förförståelse så kan det ha betydelse för undersökningen att vi båda två har erfarenhet av praktiskt arbete med tillgängliggörande av mångspråkiga medier. De bibliotek vi arbetar på ingår i samarbetet och vi är väl bekanta med formerna för arbetet.

I detta avsnitt återkommer vi till våra frågeställningar och med dem som utgångspunkt analyserar och diskuterar vi vårt resultat. I studien har vi haft ett genomgående kulturpolitiskt perspektiv. Den tydligaste kopplingen finns till fråga fyra som gäller legitimering av verksamheten. Analysen presenteras tematiskt utifrån frågeställning.

Hur tillgängliggörs mångspråkiga medier på de undersökta folkbiblioteken idag?

Vi har funnit att Biblioteken i Norrbotten, samarbetet som gjorde fjorton kommunbibliotek till *ett* med gemensam katalog 2013, har stor betydelse för arbetet med mångspråkiga medier. Eftersom samarbetet är relativt nytt så är samverkansformer kring mångspråkiga medier ännu inte fullt utarbetade. Fördelar har dock redan märkts till exempel genom att delar av de depositions lån som IB tidigare stod för har kunnat ersättas av det gemensamma beståndet i länet och beställda medier levereras ofta snabbare.

Det är vanligt att grunden till ett eget bestånd är lagd genom gåvor och så kallade Kulturrådsböcker. Resultatet blir slumpmässigt uppbyggda samlingar utan egentlig tanke eller planering, vilket har betydelse för samlingens kvalitet. Medvetenhet i urval och beståndsutveckling har stor betydelse för vad som erbjuds och för hur biblioteken uppfattar sig själva. I undersökningen har vi stött på exempel där biblioteken har litteratur som förvärvats genom gåvor, där personalen är så pass tveksam till kvaliteten att man väljer att inte exponera dem, utan tar fram dem på begäran. Frågan är komplicerad. Personalen behärskar inte språket och kan därför inte göra kvalitetsbedömningar. Målsättningen att erbjuda ett kvalitetsurval av litteratur är enligt Skot-Hansen ett uttryck för upplysningslogiken. Vi kan se att den målsättningen också finns närvarande i arbetet med tillgängliggörande av mångspråkiga medier, och vi kan också se att det är ett område som personalen känner ganska stor osäkerhet inför. Exemplet ovan belyser problematiken. Vi ser också att biblioteken försöker lösa problemet till exempel genom att i första hand göra inköp via BTJ. De anses vara pålitliga och man utgår ifrån att de erbjuder kvalitetslitteratur.

Knapphändig information i katalogposterna uppges som det största hindret för att resurserna skall kunna utnyttjas optimalt. Där kan förbättringar göras, men eftersom katalogisering av utländska medier är en krävande uppgift, är det rimligt att det arbetet sköts centralt och inte av enskilda bibliotek. Biblioteken i Norrbotten köper bibliografisk service från BTJ och får sina katalogposter från dem. Diskussioner pågår beträffande överenskommelser kring vilka delar i organisationen som skall ansvara för medieplanering och inköp, samt överenskommelser i fråga om finansiering. Det är

sannolikt att samarbetet kommer att resultera i lösningar som gynnar den mångspråkiga biblioteksservicen. Fördelarna med att samarbeta gäller inte bara mediebeståndet, utan också att man kan dra nytta av kompetens som finns på olika håll i länet, till exempel språkkunnig personal. Ett av biblioteken har kontakt med en person utanför organisationen som hjälper till med den ryska litteraturen. Eftersom katalogen och lånereglerna är gemensamma för alla bibliotek i länet så kan översättningar av information som görs på något håll i länet nyttjas av alla bibliotek. Med ett medvetet arbetssätt finns goda förutsättningar att bygga upp en gemensam resurs i länet.

Ett läns-gemensamt bestånd ses som en bra lösning av de flesta respondenter. Detta är ett förslag som Junko Söderman för fram i *Mediainköp - ansvar och uppdrag* som ett sätt att hantera problematiken kring uppbyggnaden av egna bestånd. Hon talar även om profilköp från BTJ som en möjlig lösning (Söderman 2012, s.129). Ingen av respondenterna nämner BTJ:s profilköp. Det tolkar vi inte nödvändigtvis som att det inte är ett alternativ. Det kan handla om att man inte tidigare haft behov av tjänsten och kanske inte upptäckt att den finns. Ekonomi kan också ha betydelse.

Samtliga bibliotek har någon form av samverkan med skola, flyktingmottagning och SFI. Hur detta samarbete ser ut varierar. Större bibliotek med personal ansvarig för mångspråkiga medier tenderar att ha mer reglerad verksamhet. Det avspeglar sig till exempel i formulerade måldokument och att de byggt upp en praktik runt informationsdelning. Mindre bibliotek i vår studie verkar ha ett mer informellt samarbete. Båda arbetsformerna har sina för- respektive nackdelar. Fördelar med ett reglerat samarbete är att i och med att det är reglerat, signalerar det också att det är en verksamhet som anses viktig. Samarbeten kan ge en effektivare informationsdelning, till exempel de regelbundna möten som biblioteket i Boden har med andra aktörer. Det gör den också mindre sårbar vid personalförändringar och det kan bli lättare att rutinemässigt utvärdera verksamheten. Ett mer informellt arbetssätt kan ge en större flexibilitet. Det kan innebära att alla tar ansvar för mångspråkiga medier, men risken finns också att ingen gör det. Utbildning av personal inom flyktingmottagningen kom fram som ett förslag på hur verksamheten kan bli mer effektiv.

Bibliotekens arbete med att tillgängliggöra mångspråkiga medier ses som en del i integrationsprocessen. Där är målet instrumentellt och återfinns inom Skot-Hansens logik social förändring. Samarbete sker i första hand med institutioner som skola, SFI och Migrationsverket. Vi ser inte något större samarbete mellan biblioteket och olika invandrarföreningar, församlingar eller andra former av sammanslutningar. Där skulle eventuellt biblioteken kunna utveckla sin verksamhet. Det är logiken om social förändring som genomsyrar verksamheten. Som Skot-Hansen skriver så var logiken på 70-talet till stora delar bottom-top-initierade, men att detta har förändrats över tid mot att i dag vara huvudsakligen top-bottom-styrda. Det vi kan se i vår undersökning är att alla initiativ är av top-bottomkaraktär.

En särskilt avsatt budget förefaller ha betydelse för verksamheten, liksom att det finns en specifik person med mångspråkiga medier som ansvarsområde. Därigenom sätts frågan på dagordningen. Boden har en stor grupp asylsökande och flyktingar och det är också det enda biblioteket i vår undersökning med särskilt avsatt budget för mångspråkiga medier. De har ett större bestånd och det är sannolikt ett resultat av både efterfrågan och arbetssätt.

Har förändringarna av medieförsörjningsplanen inneburit några praktiska konsekvenser för personal och låntagare när det gäller tillgängliggörandet av mångspråkiga medier?

Alla uttrycker att de är mycket nöjda med IB:s service, däremot varierar det hur beroende personalen upplever sig vara av denna service. Vissa är ganska trygga i sin roll, medan andra är mer osäkra och uttalar behov av stöd både när det gäller kompetens och fysiska medier. Här tror vi att informationen från IB spelar en stor roll. Det är också viktigt att titta på hur andra bibliotek arbetar med medieförsörjning av mångspråkiga medier för lära av goda idéer som genomförs på olika håll i länet och i resten av landet.

I en jämförelse mellan tidigare versioner av medieförsörjningsplanen och den senaste kan vi urskilja tre tendenser:

- Listan på ansvarsspråk togs bort 2010. Detta medförde att läns- och regionbiblioteken övergick från att ha ansvar för vissa definierade språk till att ansvara för alla. Det ser vi som ett utvidgat ansvar.
- I medieplanen från 1996 finns verksamhetens syfte formulerat på följande sätt: ”Syftena med att folkbiblioteken tillhandahåller böcker och andra medier på invandrarnas och flyktingarnas modersmål är flera. Bland annat är det viktigt att invandrarna ges möjlighet att hålla sitt modersmål levande. Genom bibliotekens mediebestånd ökar också invandrarnas möjligheter att behålla kontakten med sin ursprungskultur och det land de har kommit ifrån”. En formulering som kan betyda att verksamheten inte är självklar och därför måste försvaras/motiveras. I de senare CMFPL är motiveringen till vad som gör den här verksamheten viktig borttagen. Det kan tolkas på olika sätt: att verksamheten nu ses som självskriven/självklar och därför inte behöver motiveras eller som ett sätt att tonar ner verksamhetens betydelse.
- Den nya planen är individinriktad från att tidigare ha varit mer kollektiv. Den betonar vikten av service till den enskilde, att individen får de medier som personen efterfrågar. Det märks bland annat på förskjutningen från depositioner till enstaka lån. I planen nämns inte längre olika låntagargrupper, till exempel invandrare, utan fokus ligger på tillgängliggörandet av själva mediet oavsett vem som har behovet.

Sedan CMFPL reviderades har biblioteken mottagit de nya riktlinjerna på olika sätt. Planen upplevs som oklar och det har inneburit att man tolkat den på olika sätt. Två bibliotek har i princip helt slutat med inlån av depositioner, medan andra har fortsatt med hänvisning till att de inte hunnit bygga upp bestånd eller att det finns storläsare som de egna medierna inte räcker till fullt ut. Osäkerheten kring den nya situationen har också medfört att personalen på en del håll har blivit mer återhållsam med att marknadsföra mångspråkiga medier gentemot låntagarna. Detta beror på att de vill undvika att lova mer än de kan hålla. Med förändringen har utbudet på de lokala biblioteken minskat. I förlängningen kan det bidra till en mer ojämlig biblioteksservice.

IB hoppas att de nya direktiven ska medföra en kvalitetshöjning. Den enskilde låntagaren ska genom enstaka lån få precis det material som hen vill ha. Förändringen innebär att personalen måste arbeta mer aktivt gentemot varje låntagare, något som

kräver lyhördhet och engagemang. Effekten blir också den önskade. Det innebär en ökad arbetsinsats, både för personalen och för de låntagaren men även kvalitetshöjning. Systemet passar ypperligt för den låntagare som vet vad hen vill ha och som också känner till vilka möjligheter som finns och hur hen skall gå till väga.

Vi kan också identifiera grupper för vilka övergången från depositioner till en större del enstaka preciserade lån inte innebär samma fördel. Den låntagare som besöker biblioteket som en inspirationskälla, för att hitta något som hen inte känner till, är förlorare. Det finns också en grupp biblioteksbesökare som kanske inte vanligtvis läser böcker men som besöker biblioteket av andra orsaker, till exempel för att låna datorer. Steget för dessa personer att även låna med sig en bok, blir mycket större om de måste kontakta bibliotekarien för att beställa en bok, än om de ser att böcker på det egna språket finns i hyllan. Bristande språkkunskaper hindrar också många att ta kontakt med bibliotekspersonalen. Det kan även finnas andra orsaker till att personer inte förmår formulera sina behov, varken inför sig själv eller personalen. Konsekvensen blir att redan svaga grupper missgynnas i förhållande till läsvana informationskompetenta personer. Det är tydligt att beställningar av enstaka lån och depositioner/egna samlingar har olika funktioner och fyller olika behov. Det är viktigt att böcker finns på biblioteket, men vem som äger dem sekundärt. I vår undersökning har vi sett att utbudet ute på biblioteken har minskat på grund av minskade depositions lån. Det kan vara en temporär nedgång men det finns en risk att biblioteken i länet inte kommer att kunna fylla behoven av mångspråkiga medier.

De nya riktlinjerna i CMFPL upplevs som otydliga och implementeringen av dem har inte lyckats fullt ut. Det har framkommit i vår undersökning att riktlinjerna har tolkats olika och att det har resulterat i olika arbetssätt på de lokala biblioteken. På regionsnivå finns också skillnader i hur de ser på sitt uppdrag. Vissa läns- och regionbibliotek har tagit bort medieförsörjningsstödet för mångspråkiga medier, medan andra fortsätter att stödja verksamheten. Det innebär att biblioteksservicen riskerar att bli än mer ojämlig lokalt och nationellt.

Ansvar för medieförsörjningen av mångspråkiga medier är en primärkommunal uppgift, men eftersom biblioteken arbetar under mycket skiftande förutsättningar finns risken att biblioteksservicen blir ojämlig. IBLC har en utjämnande funktion som en gemensam resurs. Genom en övergång till ett större ansvar på kommunal nivå riskerar skillnaderna att öka. Samtidigt innebär det ett större fokus på frågan ute på biblioteken. Det kommer sannolikt att få positiva konsekvenser i fråga om till exempel ökad kompetens och större lokala samlingar. Att komma upp till samma kunskapsnivå på alla lokala bibliotek som man har på IB är, som flera respondenter också talade om, omöjligt.

Hur upplever bibliotekspersonalen sitt arbete med mångspråkiga medier i förhållande till låntagarnas behov, lagar och mål?

De intervjuade ger en ganska samstämmig bild av hur de upplever arbetet med mångspråkiga medier. De talar om att det ofta är svårt och det beskrivs som ett detektivarbete, men det alla intervjuade talar om är också den tacksamhet och glädje de möter bland låntagarna. Det gör att arbetet känns roligt och meningsfullt. De uttrycker att arbetet ger en känsla av att kunna göra skillnad.

Biblioteken är en resurs för personer med annat modersmål än svenska. Något som sällan diskuteras är vad låntagargruppen eventuellt kan komma att betyda för biblioteket. Utlåningsciffrorna sjunker i landet och orsakerna till det är säkert flera, men en kan vara att många svenskar idag väljer att antingen köpa litteratur eller att ladda ner och läsa digitalt. Nya svenskar är däremot en grupp som inledningsvis sällan har en stark ekonomi och där möjligheten att låna medier kostnadsfritt kan ha en större betydelse. Dessutom pekar som tidigare nämnts allt på att gruppen kommer att växa. Även om utlån av mångspråkiga medier idag står för en liten del av utlåningsstatistiken, så är det inte omöjligt att utlån av dessa medier kan komma att öka. Ett attraktivt mångspråkigt mediebestånd kan potentiellt komma att avspeglade sig positivt i utlåningsstatistiken.

Ett argument för att satsa på inköp av mångspråkiga medier som förs fram i undersökningen är att behovet är beroende av utbudet. Attraktiva samlingar lockar fler låntagare att utnyttja dem, medan ett dåligt bestånd får människor att ge upp och söka andra vägar än de som biblioteket erbjuder. Det egna beståndet ses också som en del i bibliotekens marknadsföring. Biblioteket ska erbjuda attraktiva samlingar med kvalitet och något för alla.

Intervjuerna har synliggjort att bibliotekspersonalen upplever svårigheter inom ett antal områden:

- Svårigheter att planera inköpen eftersom behoven växlar snabbt. Ingen vet vilka grupper som kommer och ofta stannar de inte heller på orten.
- Ekonomiska begränsningar.
- Bristande kompetens, främst språkligt.
- Svårigheter med kvalitetsbedömning av litteratur på språk som personalen inte behärskar.

Flera av de intervjuade har tankar på hur de skulle kunna förbättra verksamheten. Boden tänker sig till exempel fokusgrupper för att övervinna språksvårigheter och på så sätt ges medborgarinflytande och biblioteket får ta del av den kompetens som finns i samhället.

Hur legitimerar bibliotekspersonal egna och generella kulturpolitiska satsningar inom området mångspråkiga medier?

Genom det urval som biblioteken gör och på det sätt man väljer att exponera medier kan de värderingar biblioteket önskar stå för blir synliga. Ett argument som lyftes fram i intervjuerna var att en attraktiv avdelning med medier på andra språk ger ett intryck av öppenhet och mångfald. Det talades även om värdet för svenska barn av att se dessa medier som ett naturligt inslag i bibliotekets hyllor. Man tänker sig att det kan öka barnens medvetenhet kring att det finns andra kulturer med andra alfabet än det latinska. Personalen menar också att det sänder signaler, både till invandrare och till svenskfödda, att man tycker att personer från andra länder är viktiga och välkomna på biblioteket. Det handlar inte bara om medieförsörjningen, utan även om att man gärna vill att biblioteket skall ses som en öppen och inkluderande plats.

I avsnittet ovan finner vi sätt att legitimera verksamheten som bygger på Skot-Hansens logiker om *social förändring* och *upplysning*. Biblioteken önskar visa upp en viss bild av verksamheten som visserligen kan ses som ett sätt att bygga ett varumärke, men det drivande syftet handlar inte i grunden om att generera ekonomisk vinst. Argument som bygger på Skot-Hansens logik om ekonomisk tillväxt är påfallande osynliga i vår undersökning.

Något som framförs av samtliga intervjuade är rättviseaspekten. Att biblioteken finns till för alla oavsett vilka ekonomiska eller kunskapsmässiga tillgångar du har, är en grundvärdering som biblioteket som institution bygger på, liksom att biblioteket skall verka för demokrati och jämlikhet. Genom intervjuerna kan vi se att dessa tankar har ett starkt fäste i verksamheten. Vi kan tydligt se, genom de argument som förs fram, att den dominerande logiken är *social förändring*.

Ingen har varit med om att arbetet med mångspråkiga medier har ifrågasatts. Det ses tvärt om som en självklar del av verksamheten. Att inga kritiska röster framkommit betyder inte att kritiska röster inte finns. En tänkbar anledning kan vara att biblioteksbesökare/låntagare och beslutsfattare inom kultursektorn ser biblioteksservice som en självklar demokratisk rättighet.

Samtliga intervjuade talar däremot om möjligheten för människor att behålla sitt språk och sin identitet som viktiga skäl för satsningar på mångspråkiga medier. Det hänvisas också till undersökningar som visar att inlärningen av ett nytt språk främjas av att man samtidigt behåller sitt modersmål. Språket ses som ett medel för integration och legitimerar på så sätt att biblioteket lägger resurser på tillgängliggörande av mångspråkiga medier. Dessa argument är av tydligt instrumentell art där målet är integration och även här ser vi *social förändring* som den överordnade målsättningen.

Något som också framhålls är behovet av underhållning. Respondenterna visar deltagande och förståelse för flyktingars situation. De talar i det sammanhanget om vilken betydelse det kan ha att kunna läsa på sitt eget språk, tänka på något annat och att vila i något man känner igen sig i när allt annat i ens liv är nytt och okänt. Här är dock utgångspunkten för argumentationen något annorlunda än den som Skot-Hansens logik *underhållning* bygger på. Argumentationen har inga tydligt instrumentella mål och Skot-Hansens fyra första logiker kan därför inte användas oproblematiskt. Det handlar heller inte om kulturell upplevelse i första hand som i den femte logiken.

Vi har valt att sammanföra dessa argument i en egen logik som vi benämner den *inkännande logiken*. Gemensamt för dessa uttalanden är förståelse för personer i utsatta situationer och detta är den grund som används för att definiera värdet av verksamheten. Informanterna återkommer till att tänka sig själv i den utsatta situation som det innebär att komma som flykting till ett främmande land. De uttalar också stor förståelse för de behov som gruppen har. Inkännande och empati är alltså kännetecknande för den här typen av uttalanden.

Exempel på uttalanden inom den inkännande logiken kan vara:

- ”Tänk dig själv att ta körkortet i Thailand, nog skulle du bli ruskigt glad för en körkortsbok på svenska då.” (Informant 1)
- ”Man kan tänka sig in i situationen själv egentligen, hur viktigt det skulle vara att få koppla av med en bok på sitt eget språk.” (Informant 4)

- ”För barn [...] som en samhörighetskänsla med sina jämnåriga kamrater som är svenskspråkiga. Att de kanske har samma titel fast på sitt språk.” (Informant 4)
- ”Det har stor betydelse, en del har ju bara det.” (Informant 2)

Grunden för logiken är emotionell och expressiv till skillnad från de logiker där de övergripande målen är instrumentella. Den inkännande logiken återfinns vanligtvis inte i kulturpolitiska dokument och det är också en argumentation som är särskilt kopplad till invandrare och kanske särskilt flyktingar. Detta är en trolig förklaring till att logiken saknas i Skot-Hansens modell. De är däremot förhållandevis framträdande i våra intervjuer. Det är ett rimligt antagande att den här typen av argument för att legitimera arbetet med mångspråkiga medier i huvudsak förekommer i mer informella sammanhang.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att när det gäller legitimeringen av verksamheten så bygger den största delen av argumenten på *social förändring* som logik, även om vi också hittat argumentation som har både *underhållning*, *upplysning* och *inkännande logik* som grund. Vi har inte kunnat hitta några ytterligare argument som inte kan placeras i Skot-Hansens logiker eller den logik vi urskilt.

Vi tror att samarbete är en nyckelfaktor när det gäller arbetet med mångspråkiga medier. Bland respondenterna uttrycktes åsikten att kompetensen måste finnas samlad centralt och att varje kommun inte kan komma upp i den kompetensnivå som IB har. Det är sant, men vi har i vår undersökning också sett att det finns värdefull kompetens ute i länet, kanske framför allt i kommuner med levande etniska minoritetsspråk, något som alla kommuner kan ha nytta av. Biblioteket i Haparanda har under lång tid ingått i olika samarbeten, bland annat med Ryssland. I Jokkmokk arbetar personal från Åjtte på kommunbiblioteket och bidrar med kompetens när det gäller det samiska mediebeståndet.

7.1 Förslag till fortsatt forskning

I vår studie har vi koncentrerat oss på hur biblioteken arbetar genom att intervjua personal. Att studera användarnas perspektiv skulle ge viktig kunskap på området.

Kommunerna Jokkmokk och Haparanda är förvaltningskommuner för minoritetsspråk, något som vi föreställer oss påverkar deras arbete med mångspråkiga medier. Minoritetsspråken har inte ingått i vår studie. Det kan vara ett ämne för framtida forskning att undersöka om det har någon betydelse för hur man ser på språk och arbetar med mångspråkiga medier.

Det skulle också vara intressant att i en större nationell studie, undersöka vilka resurser som avsätts för mångspråkiga medier på olika läns/regionsbibliotek och kommunala folkbibliotek, samt hur dessa anslag har förändrats över tid.

Vår uppsats har belyst de förändringar som den nya CMFPL från 2014 har medfört under det första året på några utvalda bibliotek. Det skulle vara intressant att undersöka hur de långsiktiga konsekvenserna blir, inte bara i Norrbotten utan för landet som helhet.

Sammanfattning

Syftet med vår uppsats har varit att studera hur fem utvalda bibliotek i Norrbotten arbetar med mångspråkiga medier. Våra slutsatser gäller endast för den här specifika undersökningen. Tanken är inte att de skall generaliseras till större sammanhang.

Biblioteken i vår studie tillhandahåller mångspråkiga medier dels genom egna mediebestånd, men även genom att komplettera med inlånade depositioner och enstaka lån. De egna bestånden varierar i storlek och språk. Depositionerna lånas från IB och från länsbiblioteket. Enstaka lån till specifika låntagare lånas in från länet i första hand och i andra hand från IB. Länsarbetet med en gemensam katalog har haft stor betydelse och det kommer sannolikt att öka framöver. En svårighet är att katalogposterna är ofullständiga, något som påverkar tillgänglighetsförändringen negativt.

Samtliga bibliotek samarbetar med andra institutioner i samhället inom främst utbildning och flyktingmottagning. Det ser olika ut i de undersökta kommunerna, vissa har mer formaliserade samarbeten genom till exempel rutindokument och regelbundna möten. Däremot är samverkan med andra aktörer som borde kunna vara värdefulla för biblioteksverksamheten ovanlig. Det skulle kunna vara invandrarföreningar, religiösa samfund och så vidare. Här ser vi en möjlighet till utveckling av verksamheten.

En särskild avsatt budget för mångspråkiga medier och att det finns personal med ansvar för verksamheten har betydelse. Det kan förbättra förutsättningarna för en väl fungerande verksamhet.

Antalet depositioner från IB har minskat kraftigt i samband med den nya CMFPL som började gälla 2014. De nya direktiven har tolkats olika, något som till stor del beror på bristande information. Vissa bibliotek lånar depositioner från IB fortfarande, om än i minskad omfattning, medan andra helt har upphört. Det riskerar att ge en mer ojämlig biblioteksservice i de olika kommunerna. Länsbiblioteket har inte haft möjlighet att ersätta IB:s tjänster fullt ut, det vill säga tillhandahålla medier på de elva vanligaste mångspråken. Norrbottens länsbibliotek fortsätter att komplettera folkbiblioteken med mångspråkiga medier. Det är dock inte en självklarhet, andra läns- och regionbibliotek har tagit bort sina anslag med anledning av den nya bibliotekslagens mer allmänna formulering.

Samtliga respondenter i vår studie är nöjda med den kvalitet på service IB erbjuder, men det är olika hur beroende personalen upplever sig vara av dessa tjänster. De förändrade direktiven har inneburit ett merarbete för personalen. Det tar längre tid att hitta relevanta medier till låntagarna. De känner sig osäkra och det omnämns att personalen i nuläget inte marknadsför mångspråkiga medier gentemot låntagaren på samma sätt som tidigare.

Låntagare som frågar efter specifika medier har goda möjligheter att få det hen önskar. För personer som inte kan språket eller på annat sätt hindras från att formulera sina behov missgynnas däremot. De nya riktlinjerna har åtminstone temporärt resulterat i ett mindre utbud på de enskilda biblioteken, något som har störst negativ betydelse för den senare gruppen låntagare.

CMFPL har kontinuerligt reviderats. I stora drag kan vi urskilja tre förändringar. Ansvarspråk preciseras inte längre, vilket medför ett utökat ansvar i praktiken.

Motiveringarna för biblioteksverksamhet på mångspråk är borttagna. Det kan tolkas på olika sätt, att det handlar om att verksamheten nu är självklar eller att den försvagats. Tidigare var planerna mer kollektivt inriktade, medan den senaste planen har fokus på individen. Tillämpningen av den nya CMFPL riskerar sammantaget att bidra till ökade skillnader i biblioteksservice både mellan olika låntagare och mellan olika kommuner. I förlängningen kan dock de nya riktlinjerna medföra en ökad kompetens i länet och större lokalt bestånd.

Bibliotekspersonalen uttrycker att de lyckas med uppdraget att förmedla mångspråkiga medier. Verksamheten är viktig och uppskattas av låntagarna. Flera informanter menar att det är svårt att avgöra i vilken utsträckning man lyckas hitta rätt medier. Kommunikativa barriärer är en av anledningarna till osäkerheten. Arbetet upplevs generellt som meningsfullt och uppskattat.

I *Bibliotekslagen* (SFS 2013:801) anges att biblioteken ska erbjuda kvalitet. Det finns en speciell problematik kopplat till kvalitetsbedömningen av mångspråkiga medier. Det är svårt att avgöra kvalitet när man varken behärskar språket eller är införstådd kulturella kontexten.

Det argument som framförs för att legitimera arbetet med mångspråkiga medier handlar i huvudsak om rättvisa. Tillgång till medier är en demokratisk rättighet som innefattar alla människor. Det är en av bibliotekens viktigaste grundvärderingar. Det framgår att informanterna ser tillgång till medier som integrationsfrämjande och att de också är viktiga för avkoppling samt för att inhämta kunskap. Möjlighet att behålla språk och kulturell identitet anges som ett skäl.

Vi har byggt vår analys på Dorte Skot-Hansens teori om logiker för kulturpolitik. Vi har funnit argument i vår undersökning med grund i logiken om *social förändring*, *underhållning* och *upplysning*. Dessutom har vi kompletterat Skot-Hansens logiker med en egen som vi kallar den *inkännande* logiken. Argumentation som grundar sig i *social förändring* är den klart mest framträdande. Dorte Skot-Hansens modell har fungerat bra som analysverktyg för studien av arbetet med mångspråkiga medier. I analysen framträdde ytterligare en logik som grundar sig på empati och som vi kallar *den inkännande logiken*. Empati och förståelse för människor definierar här värdet av verksamheten. Den kan möjligen vara särskilt framträdande när det gäller tillgängliggörandet av mångspråkiga medier, men kan sannolikt vara användbar även i annan kulturpolitikens forskning. Det handlar kanske i första hand om forskning som inriktar sig på informell argumentation.

Käll- och litteraturförteckning

Opublicerade källor

Central medieförsörjningsplan för medier på invandrar- och flyktingsspråk (1996).
Central medieförsörjningsplan för medier på invandrar- och flyktingsspråk mars 2001 (2001).

Medieförsörjningsplanerna har tillhandahållits av Internationella biblioteket och finns i författarnas ägo.

Intervju vid Bodens stadsbibliotek 2014-11-19.

Intervju vid Haparanda stadsbibliotek 2014-11-20.

Intervju vid Jokkmokks kommunbibliotek 2014-11-20.

Intervju vid Piteå stadsbibliotek 2014-11-03.

Intervju vid Älvsbyns kommunbibliotek 2014-11-13.

Ljudfiler har överförts och sparats digitalt. De finns tillsammans med transkriberade intervjuer i författarnas ägo.

Markusson, Birgitta. Mailkonversation 2015-01-05.

Mångspråkiga medier i Norrbottens biblioteksbestånd.

Publicerade källor

Andersson, Helén (2014). Landet runt för medieförsörjningen. I *Framsidan* 2014: 3, s. 24-25. Göteborg: Kultur i Väst.

Antonsson, Helen & Meyer, Jenny (2000). *Internationella biblioteket – från lånecentral till publikt bibliotek*. Magisteruppsats. Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås.

Asylregler (u.å.). Migrationsverket.

<http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Asylregler.html> [2014-12-27]

Atlestam, Ingrid och Myhre, Randi (red.) (2012). *Det mångspråkiga biblioteket: en nödvändig utopi*. Lund: BTJ.

Atlestam, Ingrid (2012). Det mångspråkiga biblioteket: en nödvändig utopi. I Atlestam, Ingrid och Myhre, Randi (Red). *Det mångspråkiga biblioteket: en nödvändig utopi*, s. 61-79. Lund: BTJ.

Biblioteken i Norrbotten (u.å.). <https://www.bibblo.se/index.php/info/om-oss> [2014-11-15]

Boden får priset Årets bokbuss 2014 (2014). *Biblioteksforeningen*, 10 oktober.
<http://www.biblioteksforeningen.org/2014/10/10/boden-far-priset-arets-bokbuss-2014/>
[2014-11-15]

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber.

Central medieförsörjningsplan för mångspråkig litteratur (2006). Stockholm: Internationella biblioteket.
<http://regionvasterbotten.se/wp-content/uploads/2012/08/Central-medieforsorjningsplan.pdf> [2014-11-25]

Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier (2014). Internationella biblioteket.
http://www.interbib.se/Files/Files_Information/Central%20medief%C3%B6rs%C3%B6rjningsplan%20IB%202014.pdf [2014-10-08]

Definitioner (u.å.). SCB. http://www.scb.se/sv/_Vara-tjanster/Regionala-statistikprodukter/Fardiga-tabellpaket/Definitioner/ [2014-12-27]

Det mångspråkiga biblioteket: invandrades och språkliga minoriteters litteraturförsörjning (1987). Stockholm: Statens kulturråd.

Ekbom, Christina (2003). *Var femte låntagare: medieförsörjning på andra språk än svenska i Östergötlands och Jönköpings län*. Linköping: Länsbibliotek Östergötland.

Emerek, Leif, Hvenegaard Rasmussen, Casper & Skot-Hansen, Dorte (red.) (2006). *Folkebiblioteket som förvandlingsrum: perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet*. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforening.

Ericsson, Beatrice & Nordeman, Michael (2011). "*Plötsligt var världen här*": *Bibliotek och integration i tre Stockholmsförorter*. Masteruppsats. Institutionen för ABM. Uppsala: Uppsala universitet.

Harryson, Elin & Joëlson, Evelina (2006). "*Utan biblioteket, det är tråkigt*": *en grupp flerspråkiga barns interaktion med tre bibliotek*. Magisteruppsats. Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås.

IB:s uppdrag 2013 – 2015 (u.å.).
http://www.skane.se/Public/Kultur/Bibliotek/IBs_uppdrag_2013-2015.pdf
[2015-01-27]

IFLA/UNESCO:s mångkulturella biblioteksmanifest (2011).
http://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural_library_manifesto-sv.pdf
[2014-09-01]

Johansson, Anngerd (2013). "*Våra långväga vänner*": *folkbibliotekarierna och de ensamkommande barnen*. Kandidatuppsats. Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås.

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000). *Gør biblioteket en forskel?* 1. udg. København: Danmarks Biblioteksforening.

KB och SLB 2012-03-30 möte angående nationell katalog (u.å.).
http://www.lansbiblioteken.se/wp-content/uploads/nationell_katalog.pdf

Kulturvanor och livsstil i Sverige 2008. En rapport framtagen för Kulturrådet av SOM-institutet vid Göteborgs universitet (u.å.). Göteborg: Göteborgs universitet.
http://www.kulturradet.se/Documents/statistik/kulturvanor_livsstil_sverige.pdf

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Johanna (2010). *Det mångspråkiga biblioteket: en studie av folkbibliotekens medieförsörjning av medier på andra språk än svenska*. Magisteruppsats. Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås.

Markström, Christoffer (2014). 13 år lyckonumret. *Piteå-Tidningen*, 23 september.
<http://www.pitea-tidningen.se/sport/13-ar-lyckonumret-8786310.aspx>

Mediedag 22 januari 2014 för Biblioteken i Norrbotten (u.å.). Norrbottens läns landsting.
<http://norrbottnemusiken.se/upload/IB/ku/nblb/Mediegrupp/Program%20Mediedag%2022%20januari%202014.pdf> [2014-11-22]

Minoritet.se. Sametinget. <http://www.minoritet.se/1057> [2014-11-15]

Nationella minoriteter i Sverige. *Proposition 1998/99:143*.
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/18/f5c9eed7.pdf>

Policydokument för mediasamarbete. Biblioteken i Norrbottens län (2009). Norrbottens läns landsting.
<https://nll.se/upload/IB/ku/nblb/Mediegrupp/Policydokument%20mediasamarbete.pdf> [2015-01-04]

SFS 2009:600. *Språklag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
<http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/09/090600.PDF> [2014-10-11]

SFS 2009:724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet. <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/09/090724.PDF> [2014-10-11]

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
<http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/13/130801.PDF> [2014-09-05]

Skot-Hansen, Dorte (2006). Biblioteket i kulturpolitikken – mellem instrumentel og ekspressiv logik. I Emerek, Leif, Hvenegaard Rasmussen, Casper & Skot-Hansen, Dorte (red.). *Folkebiblioteket som forvandringsrum: perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet*, s. 25-40. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforening.

Skot-Hansen, Dorte (2002). Danish cultural policy – from monoculture towards cultural diversity. *International journal of cultural policy*. Vol. 8 (2), s. 197-210. London: Taylor & Francis.

Skot-Hansen, Dorte (1999). Kultur til tiden. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*. Nr 1, s. 7-27. Borås: Bibliotekshögskolan.

Skriftlig fråga 2006/07:1010. *Litteraturförsörjning för asylsökande*. Sveriges Riksdag. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Fragor-och-anmalningar/Fragor-for-skriftliga-svar/Litteraturforsorjning-for-asyl_GU111010/
[2014-09-11]

Stenberg, Lisbeth (2012). Folkbibliotek – konserverande hjälpgumma eller rum för demokrati? I Atlestam, Ingrid & Myhre, Randi (red.). *Det mångspråkiga biblioteket: en nödvändig utopi*, s. 95-108. Lund: BTJ.

Söderman, Junko. (2012). Mediainköp - ansvar och uppdrag. I Atlestam, Ingrid & Myhre, Randi (red.), *Det mångspråkiga biblioteket: en nödvändig utopi*, s. 117-134. Lund: BTJ.

Öberg, Håkan (2014). Boden har flest asylsökande i länet. *Norrländska socialdemokraten*, 16 juli. <http://www.nsd.se/nyheter/lulea/boden-har-flest-asylsokande-i-lanet-8612942.aspx>

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjuguide

Vi planerade fem intervjuer á ca 1 timme med ansvariga för utländska medier. Intervjuguiden var vårt verktyg för att genomföra intervjuerna. Respondenterna har inte haft tillgång till intervjuguiden.

Inledningsvis förklarade vi begreppet mångspråk eftersom begreppet inte så ofta används i vardagligt arbete. Vi har även definierat mångspråkiga medier samt förtydligat att t ex minoritetsspråken inte ingår.

Information till respondenterna angående forskningsetiska hänsyn:

- Information om studiens upplägg, syfte samt försäkran om att uppgifterna inte kommer att användas för andra ändamål.
- Medverkan är frivillig.
- Rätt att avbryta när som helst.
- Medverkande bibliotek kommer att namnges tillsammans med en del bakgrundsfakta om kommunen. Däremot kommer inga personnamn att nämnas i rapporten.
- Intervjun kommer att spelas in.
- Vi kommer eventuellt att återkomma till respondenterna för att kontrollera uppgifter och om något behöver förtydligas.

Bakgrundsinformation:

Hur länge har du arbetat på bibliotek?

Vilken utbildning har du?

Din befattning idag?

Har du andra tidigare erfarenheter som är av betydelse för ditt arbete med mångspråkiga medier?

Det praktiska arbetet med mångspråkiga medier

Hur tillgängliggör ni mångspråkiga medier på ert bibliotek?
(Eget bestånd – enhet/kommun/region, depositioner?)

Hur samarbetar biblioteken i regionen kring mångspråkiga medier?

Vilka språk förekommer?

Varför just dessa?

Vad har styrt inköpen?

Hur hittar ni era inköskanaler?
(Lätt eller svårt? Vart vänder du dig för att få rådgivning?)

Hur kvalitetsbedöms medier för inköp?

Vilken mediebudget har er kommun? Finns separat mediebudget för mångspråkiga medier budgetanslagen?
(Hur stor del av anslagen som går till mångspråk?)

På vilket sätt får biblioteket kännedom om vilka behov som finns i kommunen?

Finns det ett värde i att biblioteket har ett eget bestånd?

Vilka för- respektive nackdelar kan du se med IBLC:s utlån av depositioner respektive enstaka lån?

Kan biblioteket få fram de medier som efterfrågas på ett tillfredställande sätt?

Finns statistik gällande utlån av mångspråkiga medier?

Måluppfyllelse enligt medieförsörjningsplanen samt andra riktlinjer och måldokument

Vilka styrdokument finns för tillgängliggörande av mångspråkig litteratur på ert bibliotek? (Bibliotekslag, biblioteksplan, kulturplan, muntliga överenskommelser)

I vilken grad anser du att målen uppfylls?

Hur tycker du att *Central medieförsörjningsplan för mångspråkiga medier* fungerar i praktiken?

Har du märkt någon praktisk skillnad efter införandet av den senaste versionen?
Har de nya direktiven påverkat hur man nyttjar IBLC?

Använder ni er av den IB:s nya hemsida interbib.se? Vad tycker ni i så fall om den?

Legitimering

Vad tycker du är viktigt med bibliotekens tillhandahållande av mångspråkiga medier?

Vilken betydelse tror du att det kan ha för en utlandsfödd person att få tillgång till medier på sitt eget språk?

Händer det att verksamheten ifrågasätts av t ex allmänhet, personal eller politiker?

Hur bemöter du i så fall detta?

Hur tycker du att arbetet med mångspråkiga medier skall prioriteras i förhållande till annan biblioteksverksamhet?

Tycker du själv att biblioteken behöver öka/minska sina insatser? Varför?